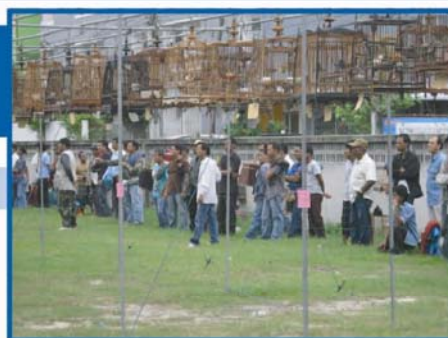

การศึกษานิเวศวิทยา และศักยภาพทางเศรษฐกิจของนกปรอดหัวโขน

ECOLOGY AND ECONOMIC POTENTIAL OF RED-WHISKERED BULBUL-*Pycnonotus jocosus*

โดย... สีฟ้า ละออง
กลุ่มงานวิจัยสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า
พ.ศ. 2554

ชุดโครงการ การศึกษาศักยภาพของสัตว์ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจชนิดพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์กับ
วัฒนธรรมท้องถิ่น และความเป็นอยู่ของมนุษย์
งบประมาณประจำปี พ.ศ. 2551-2554 กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช

การศึกษานิเวศวิทยา และศักยภาพทางเศรษฐกิจของนกปรอดหัวโขน

ECOLOGY AND ECONOMIC POTENTIAL OF RED-WHISKERED BULBUL-*Pycnonotus jocosus*

ชุดโครงการ การศึกษาศักยภาพของสัตว์ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจชนิดพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์กับ
วัฒนธรรมท้องถิ่น และความเป็นอยู่ของมนุษย์
งบประมาณประจำปี พ.ศ. 2551-2554 กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่า และพันธุ์พืช

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	๑
Abstract	๒
คำนำ	๓
วัตถุประสงค์	๔
การแพร่กระจายของนกปรอดหัวโขนในพื้นที่อนุรักษ์ของประเทศไทย	๕
นิเวศวิทยาการสืบพันธุ์ของนกปรอดหัวโขน	๓๐
การเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนของภาคเอกชน	๓๖
บทสรุป	๔๗
ศักยภาพทางเศรษฐกิจของนกปรอดหัวโขน	๔๗
การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis)	๔๘
การนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ประโยชน์	๕๐
ปัญหาและข้อร้องเรียน	๕๐
การแก้ไขปัญหาและข้อร้องเรียนโดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัย	๕๒
เอกสารอ้างอิง	๕๔
ภาคผนวก	๕๕
เอกสารและข้อมูลการชี้แจงและประชาสัมพันธ์ในสื่อสารมวลชน	๕๖
เรื่อง ความเหมาะสมของการถอดถอนนกปรอดหัวโขนออกจากบัญชี	
สัตว์ป่าคุ้มครอง	

สารบัญภาพ

	หน้า
การกระจายของนกปรอดหัวโขนในพื้นที่อนุรักษ์ของประเทศไทย	๙
กลุ่มป่าที่ ๑ ลุ่มน้ำปาย-สาละวิน	๑๐
กลุ่มป่าที่ ๒ ศรีลาน-ขุนตาล	๑๑
กลุ่มป่าที่ ๓ ดอยภูคา-แม่ยม	๑๒
กลุ่มป่าที่ ๔ แม่ปิง-อมก๋อย	๑๓
กลุ่มป่าที่ ๕ ภูเมียง-ภูทอง	๑๔
กลุ่มป่าที่ ๖ ภูเขี้ยว-น้ำหนาว	๑๕
กลุ่มป่าที่ ๗ ภูพาน	๑๖
กลุ่มป่าที่ ๘ พนมดงรัก-ผาแต้ม	๑๗
กลุ่มป่าที่ ๙ ดงพญาเย็น-เขาใหญ๋	๑๘
กลุ่มป่าที่ ๑๐ ตะวันออก	๑๙
กลุ่มป่าที่ ๑๑ ตะวันตก	๒๐
กลุ่มป่าที่ ๑๒ แก่งกระจาน	๒๑
กลุ่มป่าที่ ๑๓ ชุมพร	๒๒
กลุ่มป่าที่ ๑๔ คลองแสง-เขาสก	๒๓
กลุ่มป่าที่ ๑๕ เขาหลวง	๒๔
กลุ่มป่าที่ ๑๖ เขาบรรทัด	๒๕
กลุ่มป่าที่ ๑๗ ฮาลา-บาลา	๒๖
กลุ่มป่าที่ ๑๘ หมู่เกาะทะเลอันดามัน	๒๗
กลุ่มป่าที่ ๑๙ หมู่เกาะอ่างทอง-อ่าวไทย	๒๘
กลุ่มป่าที่ ๒๐ หมู่เกาะทะเลตะวันออก	๒๙
กรงเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนแบบกรงเดี่ยว	๔๑
กรงเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนแบบกรงแถว	๔๒
กรงเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนแบบกรงรวม	๔๓
รังรูปแบบต่างๆ และวัสดุที่ใช้รังรัง	๔๔
อาหารสำหรับพ่อ-แม่นกปรอดหัวโขน	๔๕
การเลี้ยงดูแลลูกนก	๔๖

การศึกษานิเวศวิทยาและศักยภาพทางเศรษฐกิจของนกปรอดหัวโขน Economic Potential of Red-whiskered Bulbul-*Pycnonotus jocosus*

บทคัดย่อ

นกปรอดหัวโขน เป็นนกที่มีรูปร่าง สีสันสวยงาม เสียงร้องมีท่วงทำนองไพเราะ เคยมีอยู่ชุกชุมทั่วทุกภาคของประเทศไทย แต่เนื่องจากการลดลงที่อยู่อาศัย และการล่าเพื่อนำมาเลี้ยงดูตามวัฒนธรรมของประชาชนในภาคใต้ของประเทศ รวมทั้งกระแสความนิยมเลี้ยงนกปรอดหัวโขนเพื่อนำมาแข่งขันชิงรางวัล ทำให้นกปรอดหัวโขนมีประชากรลดลงและเกือบไม่พบเห็นเลยบางภาคของประเทศ

นกปรอดหัวโขน เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองจำพวกนก และเป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ การล่า การค้า และการครอบครองโดยมิได้รับอนุญาตจะมีความผิดตามกฎหมาย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลศักยภาพด้านต่างๆ ของนกปรอดหัวโขนเพื่อนำมาใช้ในการจัดการนกปรอดหัวโขน โดยได้แบ่งการศึกษาเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ การศึกษาประชากรและการแพร่กระจายของนกปรอดหัวโขนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทั่วประเทศ การศึกษานิเวศวิทยาวิทยาการสืบพันธุ์ของนกปรอดหัวโขน และการศึกษาศักยภาพการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ของนกปรอดหัวโขนในกรงเลี้ยง พบว่า นกปรอดหัวโขนยังคงพบได้ชุกชุมในพื้นที่อนุรักษ์ในภาคเหนือ ภาคตะวันตก และบางส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ แต่พบได้ไม่บ่อยทางภาคใต้ตอนบน รวมทั้งไม่พบเลยในจังหวัดใต้สุดของประเทศไทย สำหรับนิเวศวิทยาการสืบพันธุ์ของนกปรอดหัวโขนพบว่า ในช่วงฤดูผสมพันธุ์ประมาณเดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคม จะแยกตัวออกจากฝูงใหญ่ หากินเป็นคู่ๆ ออกไข่ครั้งละ ๒-๓ ฟอง กกไข่ ๑๕-๑๘ วัน หลังออกจากไข่ ๑๗ วัน ลูกนกจะบินออกจากรัง

จากการศึกษาการเพาะขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขนของประชาชนในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศ พบว่า การเตรียมการด้านสถานที่ กรงเลี้ยง และอาหารสำหรับการเพาะเลี้ยง สามารถทำได้ง่ายๆ ต้นทุนไม่สูง แม้มมีพื้นที่เพียงเล็กน้อย ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การเพาะพันธุ์ประสบผลสำเร็จ คือความพร้อมของพ่อ-แม่พันธุ์ และการดูแลเอาใจใส่ของผู้เลี้ยง

นกปรอดหัวโขน เป็นนกที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง เห็นได้จากความสามารถในการปรับตัวให้อยู่ในถิ่นที่อาศัยแบบต่างๆ แม้พื้นที่ใกล้ที่อยู่อาศัยของมนุษย์ การกินอาหารได้หลากหลาย การเพาะขยายพันธุ์ได้ไม่ยาก มีผลผลิตสูง นกแต่ละคู่ให้ลูกนกหลายตัวต่อปี มีรูปร่าง สีสัน ท่วงท่าสวยงาม มีเสียงร้องที่ไพเราะ สามารถฝึกหัดการร้องได้ ศักยภาพเหล่านี้ทำให้นกปรอดหัวโขนเป็นที่ต้องการของตลาดในปัจจุบัน และคาดว่าจะเป็นที่นิยมไปอีกนาน การเพาะขยายพันธุ์ในกรงเลี้ยง เพื่อเพิ่มประชากรสำหรับทดแทนการล่าจากธรรมชาติโดยตรง จะช่วยอนุรักษ์นกชนิดนี้ไว้มิให้หมดไปจากธรรมชาติ

Abstract

The Red-whiskered Bulbul is the beautiful bird which is recognized by a perfect shape, beautiful color, and melodious calling sound. In the past, the bird was once commonly found throughout Thailand, however, habitat loss, captured for the pet as local culture especially in southern Thailand, and trend for keeping songbird contests are the primary causes of population decline and become rare for some regions of country.

The Red-whiskered Bulbul is on the list of protected species which is permitted to breed in captivity under the ๑๙๙๒ Wildlife Conservation and Protection Act. Therefore, hunting, trading, and possession without a permit are illegal under the act.

The study aimed to gather capability information and data needed of Red-whiskered Bulbul to support management planning which is divided into ๓ parts including population estimation and distribution in the protected areas across the country, breeding ecology, and the breeding capability of the captive population. The result of the study indicate that Red-whiskered Bulbul is abundant in the protected areas in the north, west, and in some parts of north-east, but it is scarce in the upper south and absent in lower south of Thailand. Furthermore, the study of breeding ecology reveals that the breeding season is spread out from November to May and usually occurs in pairs during this time. A clutch size is about ๒-๓ eggs and incubation period is usually ๑๕-๑๘ days. The young leave the nest after hatching for about ๑๗ days.

The study of captive propagation on Red-whiskered Bulbul of people in the middle and south of Thailand indicate that preparing the basic necessities include a place, cage, and food is simple, low cost, and can be operated within a small area. However, the critical key factors contributing to the success of program are the best qualitative parents and care requirements.

Based on the result, the Red-whiskered Bulbul has the potential economic benefits as the bird has the ability to adapt well to wide range of habitats even nearby residential area, wide diet range, easy to propagate, high reproductive rates, beautiful shape, color, manner, and calling sound. So, these abilities make this particular bulbul in the very high trade demand at present. Therefore, in order to reduce hunting pressure on natural population, the captive breeding program would safeguard this species to fight back against extinction in the wild.

การศึกษานิเวศวิทยาและศักยภาพทางเศรษฐกิจของนกปรอดหัวโขน

Economic Potential of Red-whiskered Bulbul-*Pycnonotus jocosus*

คำนำ

นกปรอดหัวโขน หรือมีชื่ออื่นๆ ได้แก่ นกปรอดหัวโขนเคราแดง นกกรงหัวจุก นกพิชหลิว หรือนกปิดจะลิ่ว เป็นนกประจำถิ่นที่เคยพบเห็นชุกชุมทั่วทุกภาคของประเทศไทย อาศัยอยู่เกือบทุกสภาพพื้นที่ ทั้งในที่สูงระดับ ๑,๘๐๐ เมตรและในที่ราบ ป่าอุดมสมบูรณ์ ที่ทำการเกษตร และชุมชนใกล้บ้านเรือน แต่เนื่องจากลักษณะที่ปราดเปรียว รูปทรงสวยงาม สีขนสะดุดตา มีลักษณะเด่น คือ ขนสีดำบนกระหม่อม (crest) จะตั้งสูง เป็นที่มาของชื่อ “นกปรอดหัวโขน” รวมทั้งเสียงร้องที่ไพเราะ มีทำนองสูงต่ำ สั้นยาว คล้ายทำนองเพลง ทำให้นกชนิดนี้เป็นที่นิยมของผู้เลี้ยงโดยเฉพาะในภาคใต้ อาจถือได้ว่าการเลี้ยง นกปรอดหัวโขนเพื่อฟังเสียงและดูลีลา เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดมานานกว่าร้อยปี แต่เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ได้มีผู้เริ่มนำนกปรอดหัวโขนมาสู่ (ตี) กัน แบบเดียวกับการชนไก่ โดยปล่อยนกไปในกรง ขนาดใหญ่ เริ่มที่จังหวัดสตูลแล้วแพร่กระจายไปยังสงขลา นครศรีธรรมราช กระบี่ และนราธิวาส แต่ไม่เป็นที่ นิยมมากนักจนลดหายไปมากที่สุด และประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้มีการนำนกชนิดนี้มาประกวดแข่งขันลีลาและ น้ำเสียงเพื่อชิงรางวัลต่างๆ เริ่มจากจังหวัดสงขลาขยายไปทั่วประเทศ มีการจัดตั้งชมรม สมาคมนกปรอดหัวโขน เช่น ชมรมนครศรีธรรมราช ชมรมสวนสกุณา สมาพันธ์ผู้เพาะเลี้ยงนกกรงหัวจุก ฯลฯ จัดให้มีการแข่งขันตามภาคต่างๆ ตลอดทั้งปี นกที่ชนะรางวัลมีมูลค่าหลายหมื่นหลายแสนบาทก่อให้เกิดกระแส ความต้องการหานกชนิดนี้มาครอบครอง

เนื่องจากนกปรอดหัวโขนเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ประชาชนไม่สามารถล่า ครอบครอง ค้าขายนกชนิดนี้โดยมิได้รับอนุญาต ดังนั้นเมื่อนกปรอดหัวโขน เป็นที่ต้องการของตลาด มีการล่า การค้า การครอบครองอย่างผิดกฎหมาย ในแต่ละปีจึงก่อให้เกิดคดีกระทำ ความผิดจำนวนมากหลายพันคดี มีนกปรอดหัวโขนของกลางหลายหมื่นตัว และประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อน จากการถูกจับกุม ได้ร้องเรียนขอให้ทางราชการพิจารณาถอดถอนนกปรอดหัวโขนออกจากบัญชีสัตว์ป่า คุ้มครอง

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว ซึ่งมีแนวโน้มมากขึ้น ทุกปี จึงได้มีแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยวิธีการที่เหมาะสมทั้งกับการใช้ประโยชน์และก่อให้เกิดรายได้ ของประชาชน และด้านการอนุรักษ์ให้ได้อย่างยั่งยืน อาทิ การเสนอให้ถอดชื่อนกปรอดหัวโขนออกจากบัญชี สัตว์ป่าคุ้มครอง หากมีข้อมูลทางวิชาการรวมทั้งงานวิจัยที่ยืนยันได้ว่า ประชากรในธรรมชาติมีจำนวนมาก สถานภาพไม่น่าเป็นห่วง ปัจจัยคุกคามมีน้อยหรือไม่เลย หรือการส่งเสริมให้มีการเพาะเลี้ยงมากขึ้น หากมี ข้อมูลว่ามีศักยภาพสูงในกรงเลี้ยง เป็นต้น

การศึกษาครั้งนี้เพื่อรวบรวมข้อมูลด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับนกปรอดหัวโขน อาทิ สถานภาพ การกระจาย และการขยายพันธุ์ เพื่อนำไปประเมินศักยภาพของนกปรอดหัวโขนว่ามีความเหมาะสมในการ พัฒนาทางเศรษฐกิจมากน้อยเพียงไร และหน่วยงานราชการสมควรบริหารจัดการนกชนิดนี้อย่างไรในอนาคต

นอกจากนี้ ในระหว่างการศึกษาวิจัยผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสาร การ สอบถามผู้รู้ และจากการศึกษาเก็บข้อมูลไปใช้ในการแก้ไขปัญหา เนื่องจากเกิดกระแสสังคม (ระหว่างปี ๒๕๕๑-๒๕๕๓) กลุ่มผู้เลี้ยงและแข่งขันนกกรงหัวจุกต้องการให้ทางราชการถอดถอนนกชนิดนี้ออกจากบัญชีรายชื่อ สัตว์ป่าคุ้มครอง ซึ่งจากข้อมูลทางวิชาการที่นำไปชี้แจง และแรงสนับสนุนจากกลุ่มนักอนุรักษ์ฯ การร้องเรียนของ

ผู้เลี้ยงนกได้ลดน้อยลง และประชาชนเริ่มเข้าใจกฎระเบียบทางราชการ และร่วมมือภาครัฐในการแจ้ง
ครอบครองและขออนุญาตเพาะพันธุ์มากขึ้น

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาประชากรและการแพร่กระจายของนกปรอดหัวโขนในธรรมชาติ
๒. เพื่อศึกษานิเวศวิทยาการสืบพันธุ์ของนกปรอดหัวโขน
๓. เพื่อศึกษาศักยภาพการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ของนกปรอดหัวโขนในกรงเลี้ยง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. เพื่อนำข้อมูลด้านประชากรและการกระจายของนกปรอดหัวโขนในธรรมชาติไปใช้ในการอนุรักษ์และบริหารจัดการ
๒. เพื่อนำข้อมูลด้านนิเวศวิทยาการสืบพันธุ์ในธรรมชาติของนกปรอดหัวโขนไปใช้ในการส่งเสริมการเพาะเลี้ยง
๓. เพื่อนำข้อมูลด้านศักยภาพด้านการขยายพันธุ์ของนกปรอดหัวโขนในกรงเลี้ยงไปเป็นแนวทางในการพัฒนาให้เป็นสัตว์เศรษฐกิจ

การแพร่กระจายของนกปรอดหัวโขนในพื้นที่อนุรักษ์ของประเทศไทย

วิธีการวิจัย

เนื่องจากนกปรอดหัวโขนเป็นนกที่มีลักษณะเด่น ง่ายต่อการจดจำและการจำแนกชนิด โอกาสที่ผู้พบเห็นจะจำแนกชนิดผิดพลาดมีน้อยมาก ดังนั้นเพื่อความรวดเร็ว ครอบคลุม และประหยัดงบประมาณ ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีการสอบถามโดยแบบสอบถาม (Questionnaire Survey) โดยมีขั้นตอนดังนี้

- จัดทำแบบสอบถาม เรื่อง ประชากรและการแพร่กระจายของนกปรอดหัวโขนหรือนกปรอดหัวโขนในพื้นที่อนุรักษ์ โดยมีเนื้อหา ดังนี้
 - รายงานการพบเห็น
 - ความชุกชุม
 - ลักษณะพื้นที่/สภาพป่าที่นกอาศัย
 - ช่วงเวลาการทำรังวางไข่
 - ปัจจัยคุกคามในพื้นที่อนุรักษ์
 - ปัจจัยคุกคามนอกพื้นที่อนุรักษ์
- จัดส่งแบบสอบถามให้หน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และอุทยานแห่งชาติ ทั่วประเทศ ในระหว่างเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๑-มีนาคม ๒๕๕๒
- รวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

ผลการวิจัย

- ข้อมูลที่ได้จากส่งแบบสอบถามจากการส่งแบบสอบถามไปยังเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และอุทยานแห่งชาติ รวมทั้งสิ้น ๒๐๓ แห่ง ได้รับข้อมูลตอบกลับทั้งหมด ดังนี้
 - เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ๕๕ แห่ง
 - เขตห้ามล่าสัตว์ป่า ๔๔ แห่ง
 - อุทยานแห่งชาติ ๑๐๔ แห่ง
- รายงานการพบเห็นนกปรอดหัวโขนจากการสอบถามการปรากฏของนกปรอดหัวโขนในแต่ละพื้นที่ว่ามีการพบเห็นหรือไม่ และมีความชุกชุมเพียงไร โดยแบ่งระดับความชุกชุมเป็น ๓ ระดับ ดังนี้
 - มีและพบบ่อย
 - มีและพบไม่บ่อย
 - ไม่มี

โดยภาพรวมแสดงให้เห็นว่า (ภาพที่ ๑) การกระจายของนกปรอดหัวโขนจะชุกชุมในพื้นที่อนุรักษ์ในตอนเหนือของประเทศ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน ภาคตะวันตกในจังหวัดตากและจังหวัดกาญจนบุรี และภาคตะวันออกเฉียงเหนือบริเวณจังหวัดชัยภูมิ จังหวัดเลย และผืนป่าจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดปราจีนบุรี สำหรับพื้นที่อนุรักษ์ในภาคตะวันออกและภาคใต้มีรายงานการพบนกปรอดหัวโขนน้อย (พบไม่บ่อย) เช่น จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และบางแห่งไม่พบประชากรนกปรอดหัวโขนเลย เช่น จังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส

๒.๑ การกระจายของนกปรอดหัวโขนในภาคเหนือ

พบว่าพื้นที่อนุรักษ์ในภาคเหนือ ได้แก่ กลุ่มป่าที่ ๑-๕ ยังคงมีรายงานการพบเห็น นกปรอดหัวโขนเกือบทุกแห่ง และส่วนใหญ่ยังคงมีอยู่ชุกชุม (พบบ่อย) อาทิ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ อุทยานแห่งชาติดอยภูคา จังหวัดน่าน ยกเว้นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีชุมชนอยู่ล้อมรอบ หรือมีพื้นที่ขนาดเล็กพบว่า มีนกปรอดหัวโขนอยู่แต่พบไม่บ่อย เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยผาเมือง จังหวัดลำปาง อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จังหวัดลำปาง อุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง จังหวัดพิษณุโลก หรือบางแห่งไม่พบเห็นเลย ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าถ้ำเจ้าราม จังหวัดสุโขทัย และอุทยานแห่งชาติภูสอยดาว จังหวัดพิษณุโลก

๒.๒ การกระจายของนกปรอดหัวโขนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

พบว่าในพื้นที่อนุรักษ์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กลุ่มป่าที่ ๖-๙) มีรายงานการพบ นกปรอดหัวโขนชุกชุมในพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเขียว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง สำหรับพื้นที่อื่นๆ มีรายงานการพบบ้าง อาทิ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดงใหญ่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่ายอดโดม อุทยานแห่งชาติผาแต้ม แต่พื้นที่อนุรักษ์ขนาดเล็กและอยู่กระจัดกระจาย จะไม่มีรายงานการพบเลย เช่น อุทยานแห่งชาติเจ็ดสาวน้อย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูสีฐาน อุทยานแห่งชาติมุกดาหาร (ภูผาเทิบ)

๒.๓ การกระจายของนกปรอดหัวโขนในภาคตะวันออก

พบว่าในพื้นที่อนุรักษ์ในภาคตะวันออก (กลุ่มป่าที่ ๑๐ และ ๒๐) มีรายงานการพบ นกปรอดหัวโขนไม่มากนัก (พบไม่บ่อย) แม้ในพื้นที่อนุรักษ์ขนาดใหญ่ เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาอ่างฤๅไน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาสอยดาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองเคียว และไม่มีรายงานการพบเลย ในเขตห้ามล่าสัตว์ป่าและอุทยานแห่งชาติขนาดเล็ก อาทิ อุทยานแห่งชาติน้ำตกพลิ้ว เขตห้ามล่าสัตว์ป่าเขาชีโอน

๒.๔ การกระจายของนกปรอดหัวโขนในภาคตะวันตก

พบว่าในพื้นที่อนุรักษ์ในภาคตะวันตก (กลุ่มป่าที่ ๑๑) ส่วนที่ติดกับชายแดนพม่าและเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ อาทิ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าอัมผาง อุทยานแห่งชาติเขาแหลม ยังคงพบนกปรอดหัวโขนชุกชุม ในขณะที่พื้นที่อุทยานแห่งชาติในกลุ่มป่านี้ไม่มีรายงานการพบ นกปรอดหัวโขน ได้แก่ อุทยานแห่งชาติแม่วังก์ อุทยานแห่งชาติคลองวังเจ้า

๒.๕ การกระจายของนกปรอดหัวโขนในภาคใต้

พบว่าในพื้นที่อนุรักษ์ในภาคใต้ (กลุ่มป่าที่ ๑๒-๑๙) มีรายงานการพบ นกปรอดหัวโขนในระดับไม่บ่อยในเกือบทุกพื้นที่ และหลายๆ พื้นที่ไม่มีพบเห็นนกชนิดนี้เลย แม้ว่าจะเป็นพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าฮาลา-บาลา

๓. สภาพพื้นที่ที่นกปรอดหัวโขนอาศัย

พบว่าในพื้นที่อนุรักษ์นกปรอดหัวโขนชอบอาศัยในพื้นที่ ดังต่อไปนี้

- ก. ไร่ร้าง, ทุ่งหญ้า
- ข. ป่าโปร่ง, ป่ารุ่น
- ค. ชายป่า
- ง. ป่าดิบเขา

๔. ปัจจัยคุกคาม

พบว่าผู้ให้ข้อมูลซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นที่อนุรักษ์ในภาคเหนือ อาทิ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดอยผาเมือง เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเวียงลอ อุทยานแห่งชาติดอยภูคา อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง และพื้นที่อนุรักษ์ในภาคตะวันตก ได้แก่ อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ซึ่งพื้นที่อนุรักษ์เหล่านี้มีประชากรนกปรอดหัวโขน ทั้งที่มีชุกชุมและไม่ชุกชุม ได้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเป็นปัจจัยคุกคามต่อประชากรนกปรอดหัวโขน ในธรรมชาติ ดังนี้

๔.๑ วิธีการล่า

เนื่องจากนกปรอดหัวโขนชอบอาศัยตามทุ่งโล่ง ป่าโปร่ง ชายป่า และสวนผลไม้ พบว่ามีการลักลอบล่านกชนิดนี้จำนวนมาก ส่วนใหญ่จะกระทำตามชอบชายป่า และตามสวนผลไม้รอบๆ พื้นที่อนุรักษ์ โดยมีวิธีการ ดังนี้

ก. ล่าฝูงนกโดยใช้ตาข่ายล้อมต้นไม้ที่มีนกนอนรวมฝูงในตอนกลางคืน นกเหล่านี้จะเป็นนกโตเต็มวัย ในช่วงก่อนฤดูผสมพันธุ์ (ในฤดูผสมพันธุ์นกจะจับคู่แยกกัน)

ข. ล่าโดยใช้กรงที่มีนกต่อ มักใช้บริเวณชายป่าที่ติดกับพื้นที่อนุรักษ์

ค. ล่าโดยล้วงจับลูกนกจากรัง

๔.๒ การดำเนินคดีผู้ครอบครองโดยมิได้รับอนุญาต

พบว่า พื้นที่อนุรักษ์หลายๆ แห่ง ได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่ดำเนินคดีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ มีนกปรอดหัวโขนซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองในครอบครองโดยมิได้รับอนุญาต อาทิ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าดอยเชียงดาว เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ดอยผาช้าง อุทยานแห่งชาติดอยภูคา อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง อุทยานแห่งชาติแม่ตะไคร้ ซึ่งทุกแห่งเป็นพื้นที่อนุรักษ์ในภาคเหนือ

๔.๓ ข้อมูลอื่นๆ

ผู้ตอบแบบสอบถามจากพื้นที่อนุรักษ์ในภาคเหนือหลายแห่งให้ข้อมูลที่สอดคล้องกันว่า ตามสวนผลไม้ทุกตำบล ทุกอำเภอในบางจังหวัดมีการล่านกปรอดหัวโขนอยู่ตลอดเวลา บางพื้นที่มีจำนวนประชากรลดลงอย่างสังเกตเห็นได้ จนเป็นที่น่าวิตกว่าในอนาคตนกชนิดนี้อาจหมดไป เพราะความต้องการนกชนิดนี้ยังคงมีอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่เชื่อว่านกที่ถูกล่าจะส่งลงมาค้าในกรุงเทพมหานครและทางภาคใต้ที่มีการเลี้ยงและแข่งขันกันอย่างกว้างขวาง

วิจารณ์ผล

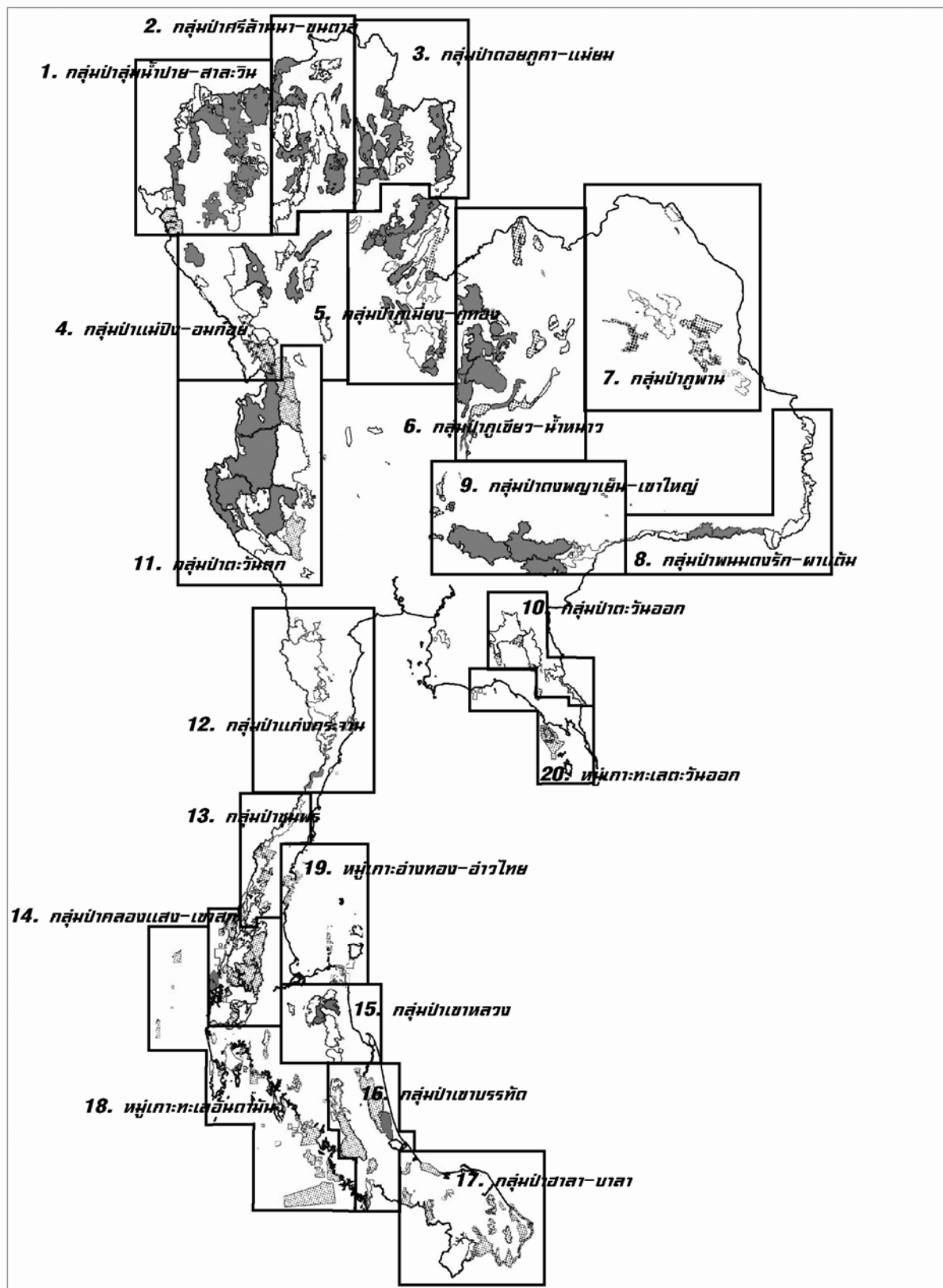
นกปรอดหัวโขน เป็นนกประจำถิ่น ในอดีตเป็นนกที่พบบ่อยและพบได้ทั่วประเทศไทย จาก Bird Guide of Thailand พิมพ์ครั้งที่ ๒ ปี ๒๕๑๗ กล่าวว่า นกพิชหลิว หรือนกปรอดหัวโขนเคราแดง เป็นนกประจำถิ่นที่พบได้ง่ายมาก (Very common resident) และพบได้ทั่วทุกภาคของประเทศไทย ต่อมา จาก A Guide to the Birds of Thailand ปี ๒๕๓๔ กล่าวว่า นกปรอดหัวโขนเป็นนกประจำถิ่นที่พบได้บ่อย (Very common resident) พบได้ทุกภาคทั่วประเทศ ยกเว้นตอนกลางของภาคอีสาน และจากคู่มือดูนก หมอบุญส่ง เลขะกุล “นกเมืองไทย” ปี ๒๕๕๐ กล่าวว่า นกปรอดหัวโขนเป็นนกประจำถิ่น พบบ่อย แต่ภาคใต้หายากมากและใกล้สูญพันธุ์จากการจับมาเลี้ยง ข้อมูลจากเอกสารทั้ง ๓ เล่มข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ในช่วงระยะเวลา ๓๐ กว่าปี ประชากรของนกปรอดหัวโขนลดลงในหลายภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะในภาคใต้ซึ่งเป็นภาคที่ตั้งเดิมเคยนิยมเลี้ยงนกปรอดหัวโขนไว้ดูเล่น และฟังเสียงร้องเพื่อความเพลิดเพลิน แต่ต่อมาเริ่มมีการนำนกปรอดหัวโขนมาเลี้ยงเพื่อการประกวดแข่งขัน ทั้งการแข่งขันรูปร่าง สีขน และ

การแข่งขันเสียงร้อง เพื่อชิงรางวัลมูลค่านับหมื่น นับแสนบาท ซึ่งการแข่งขันมิได้มีการจัดเฉพาะในภาคใต้ ปัจจุบันมีการแข่งขันเกือบทุกภาคและมีการจัดทุกสัปดาห์ทุกเดือนตลอดทั้งปี ส่งผลให้มีการเสาะหานกปรอดหัวโขนมาครอบครองมากขึ้น ทำให้นักชนิดนี้ในภาคใต้ลดลงอย่างชัดเจน หากดูยากในธรรมชาติและยังส่งผลกระทบให้มีการล่าอย่างกว้างขวาง มีการจับนกจำนวนมากมาจากภาคอื่นๆ มีการลักลอบขนส่งนกผิดกฎหมายทั้งนกโตเต็มวัย และลูกนกจำนวนมากจากภาคต่างๆ โดยเฉพาะภาคเหนือลงมาสู่กรุงเทพมหานคร และสู่ภาคใต้ตลอดทั้งปี ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สอดคล้องกับข้อมูลจากรายงานสรุปผลคดีการกระทำผิดด้านสัตว์ป่า (นกปรอดหัวโขน) (ส่วนคุ้มครองสัตว์ป่า, ๒๕๕๒) พบว่า มีการจับกุมผู้ลักลอบขนย้ายนกปรอดหัวโขนผ่านทางหลวงและถูกจับกุมได้ตามด่านตรวจพาหนะของสถานีตำรวจภูธรบ่อยครั้ง เช่น ที่ด่านตรวจพาหนะ พยุหะคีรี อำเภอยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งเป็นเส้นทางขนส่งหลักจากภาคเหนือสู่ภาคกลางได้ดำเนินคดีการครอบครองนกปรอดหัวโขนโดยไม่ได้รับอนุญาต จำนวน ๖, ๑๘ และ ๑๓ ครั้ง ในปี ๒๕๔๘, ๒๕๔๙ และ ๒๕๕๐ คิดเป็นนกจำนวน ๑,๒๓๐, ๑,๐๗๙ และ ๗๐๓ ตัว ตามลำดับ นกเหล่านี้ซึ่งจะบอบช้ำจากการขนส่ง เพราะต้องซุกซ่อนในพื้นที่จากการตรวจตราของเจ้าหน้าที่ ต้องตายลงครั้งละมากๆ เมื่อถึงปลายทางจะถูกคัดแยกตามลักษณะและสภาพความแข็งแรงของนกเพื่อจำหน่ายในราคาต่างๆ กัน โดยราคาตั้งแต่ตัวละประมาณ ๑๐๐ บาทขึ้นไป

จากการศึกษาในครั้งนี้สรุปได้ว่า ปัจจุบันประชากรของนกปรอดหัวโขนในธรรมชาติ กำลังถูกคุกคามอย่างมากจากการล่าของมนุษย์เพื่อนำไปครอบครองและใช้ประโยชน์ต่างๆ โดยมีขบวนการจัดประกวดแข่งขันเป็นตัวเร่งและเป็นแรงดึงดูดให้ผู้เลี้ยงมือใหม่ๆ เข้ามาสู่วงการมากขึ้น ส่งผลให้มีการล่านกป่ามากขึ้น โดยเฉพาะนกปรอดหัวโขนที่อาศัยอยู่นอกพื้นที่อนุรักษ์ เช่น ตามชายป่าและสวนผลไม้ในภาคเหนือ ซึ่งยังพบเห็นประชานกปรอดหัวโขนได้มากกว่าภาคอื่นๆ นกเหล่านี้จะถูกล่าอย่างง่ายดายโดยใช้ตาข่าย กรงต่อ หรือแม้แต่ล้วงลูกนกออกจากรัง

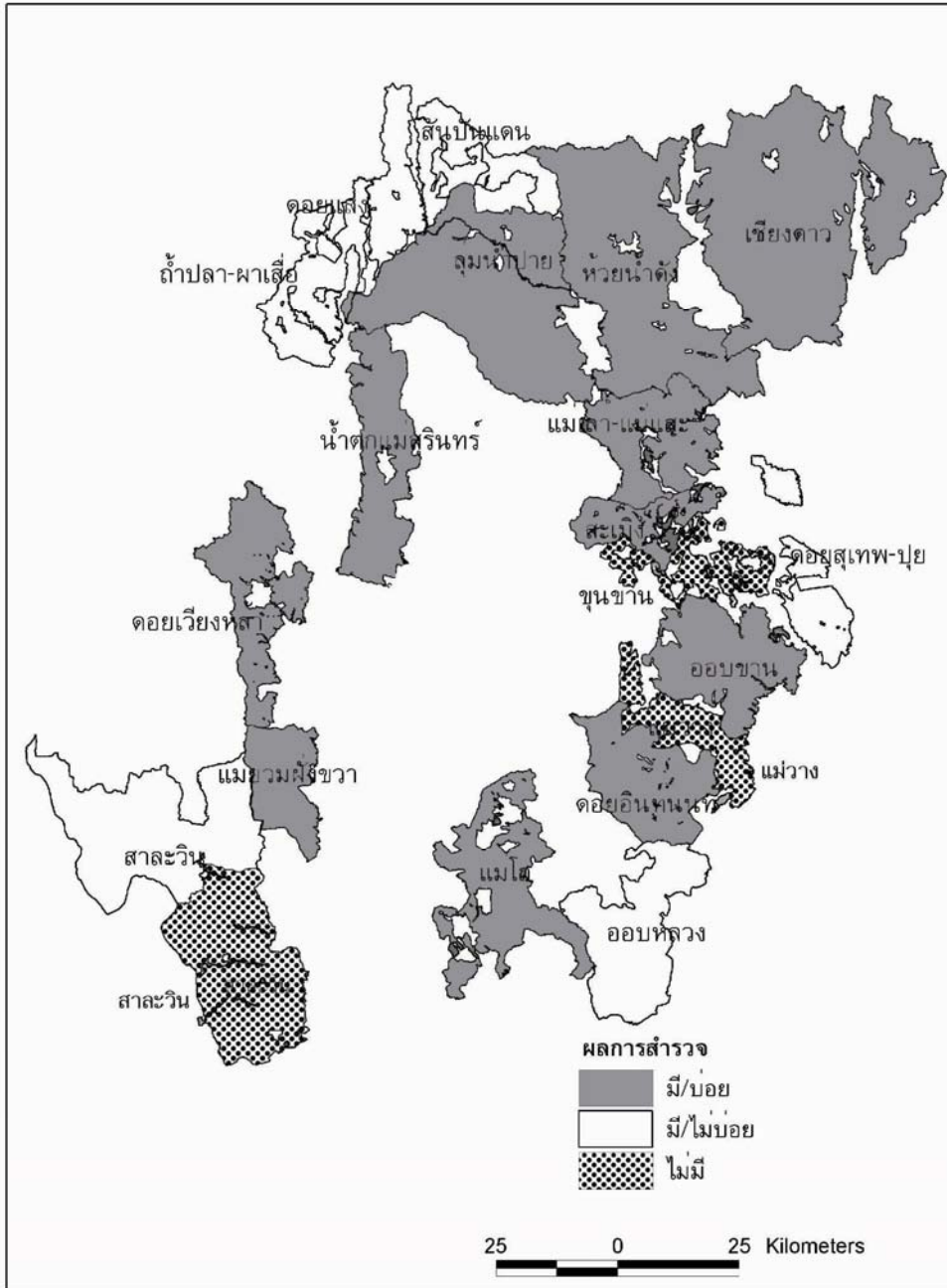
กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณหัวหน้าหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ประจำพื้นที่อนุรักษ์ทุกท่านที่ให้ความร่วมมืออย่างดีในการตอบแบบสอบถาม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่หลายๆ ท่านได้กรุณาให้ข้อมูล ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างยิ่ง

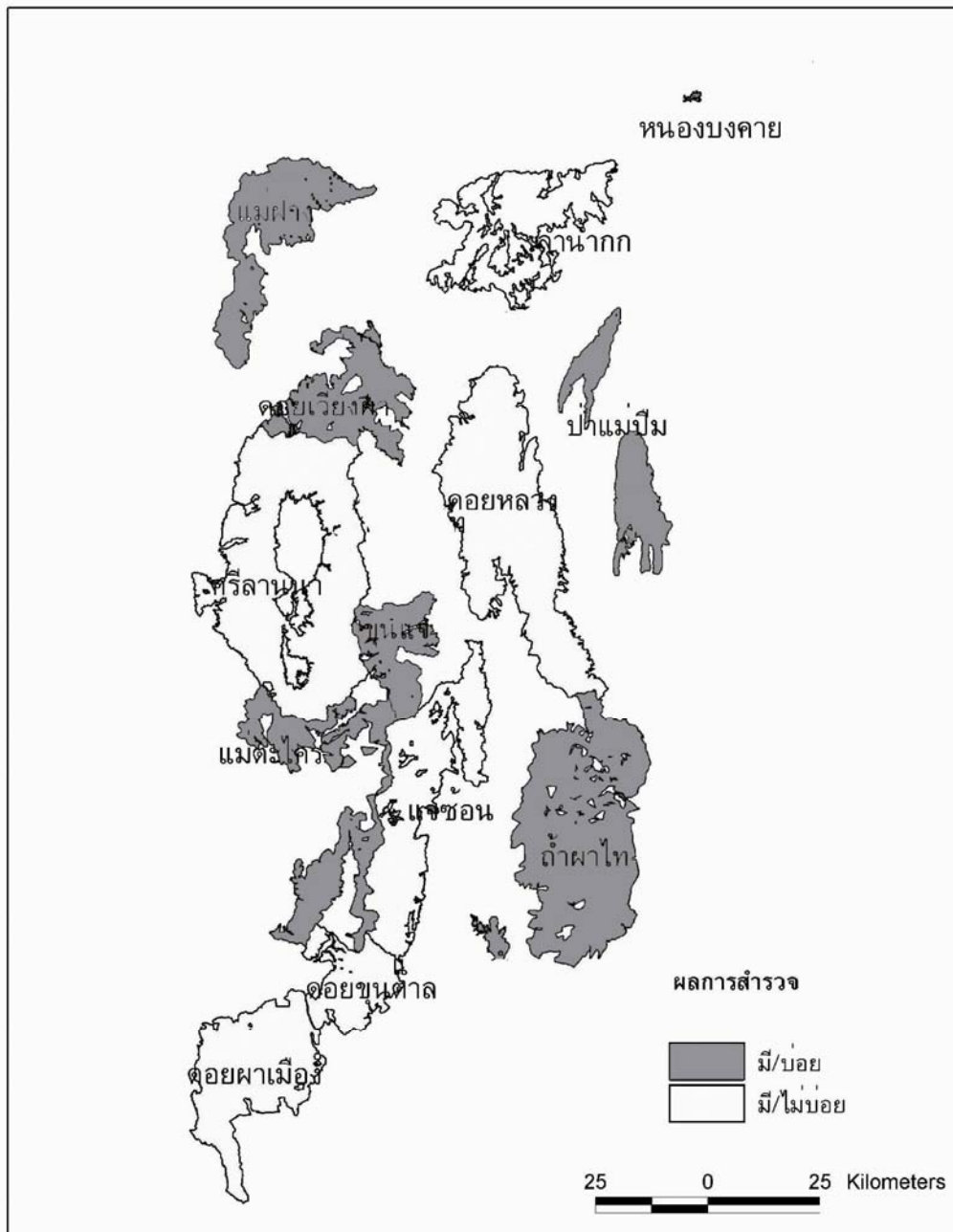

ภาพที่ 1 แสดงการกระจายของนกปรอดหัวโขนในพื้นที่อนุรักษ์ของประเทศไทย

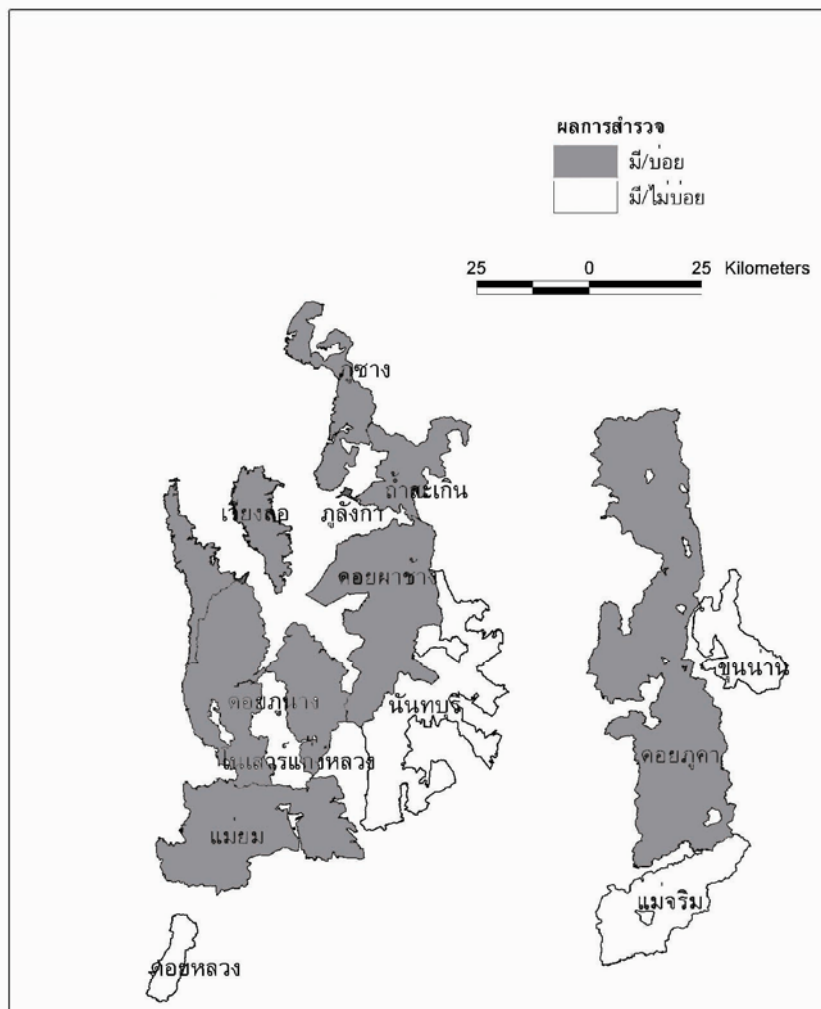
กลุ่มป่าที่ 1 สุ่มน้ำป่า-สาละวิน

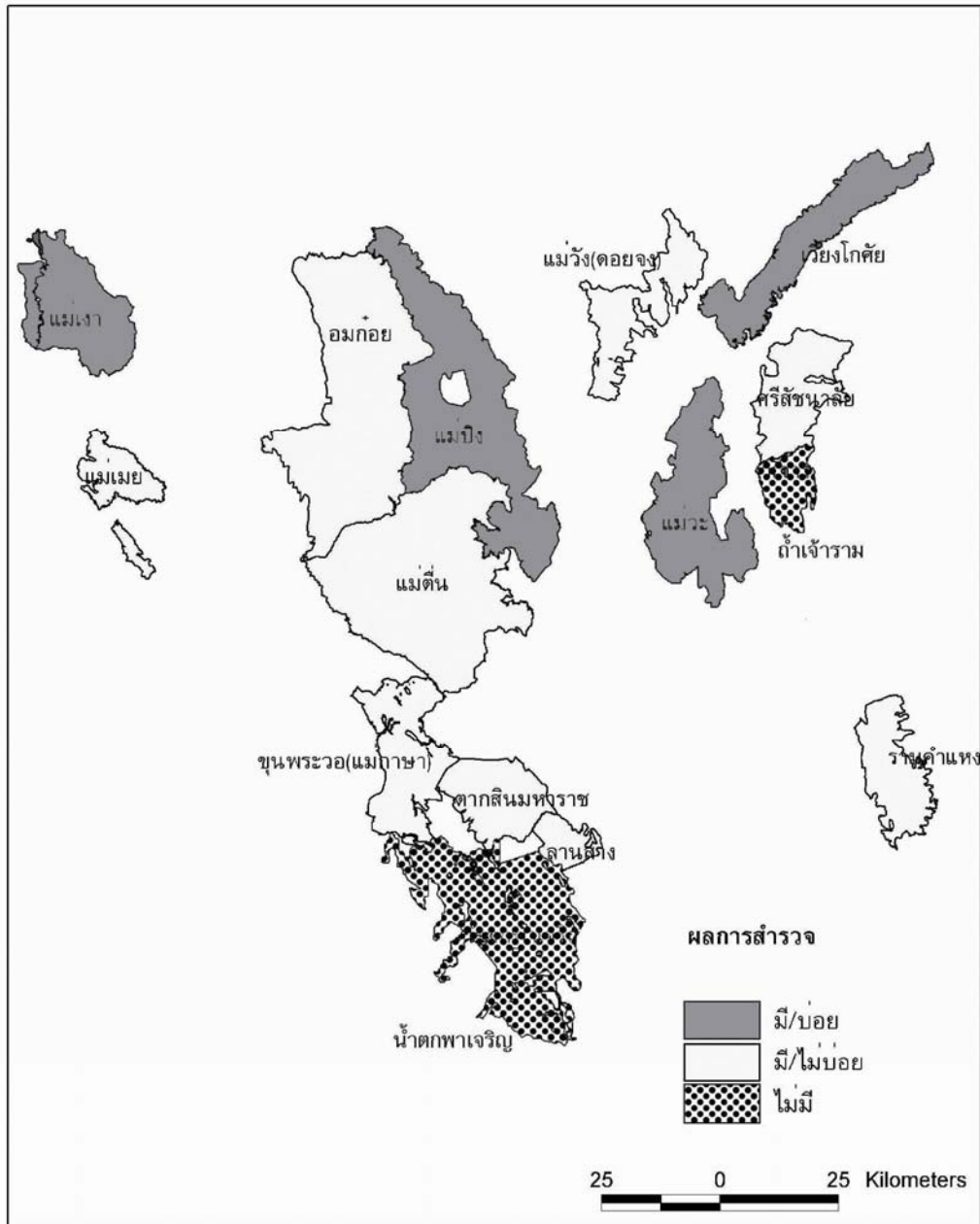
กลุ่มป่าที่ 2 ศรีลาหม-ขุนตาล

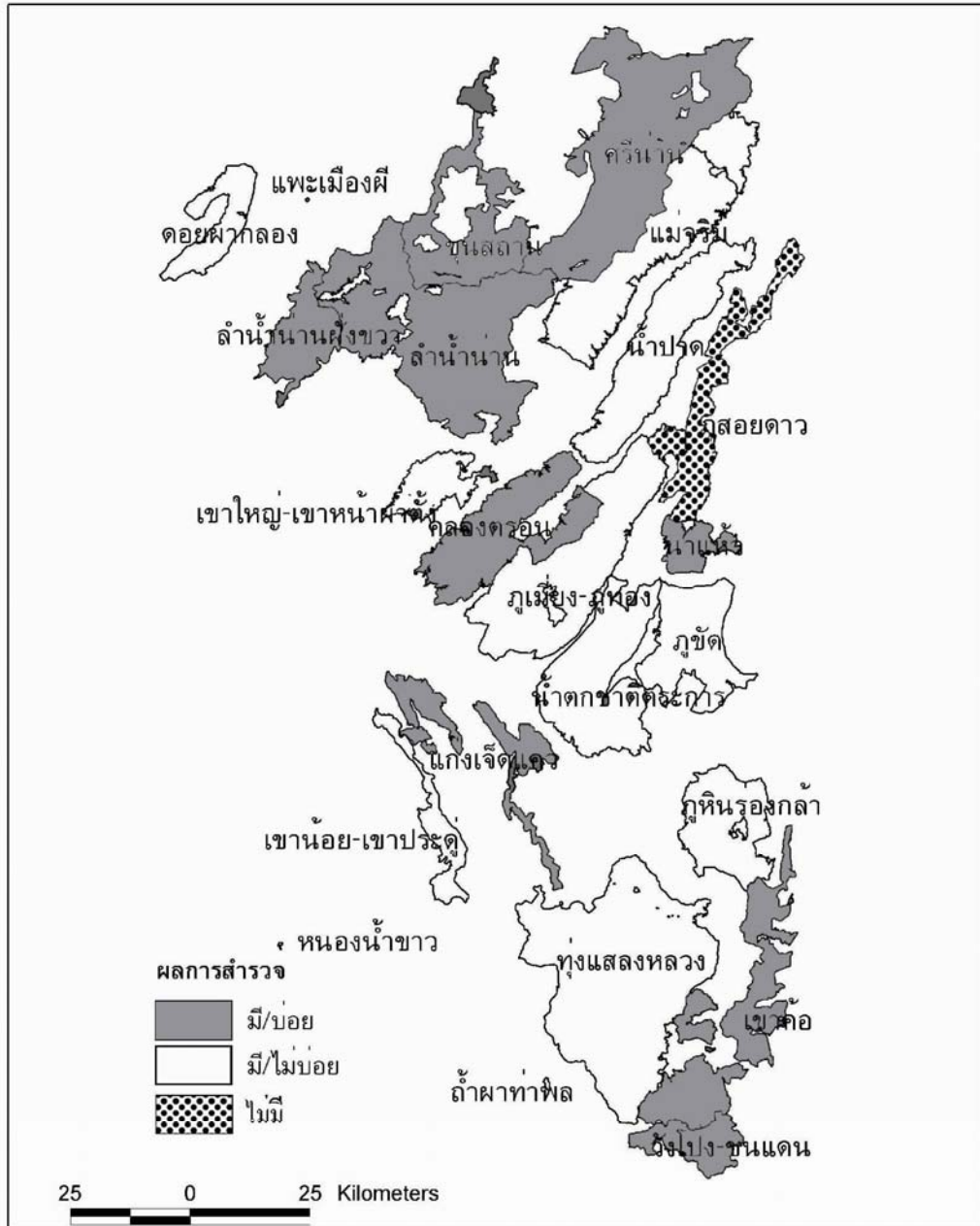
กลุ่มป่าที่ 3 ดอยภูคา-แม่ยม

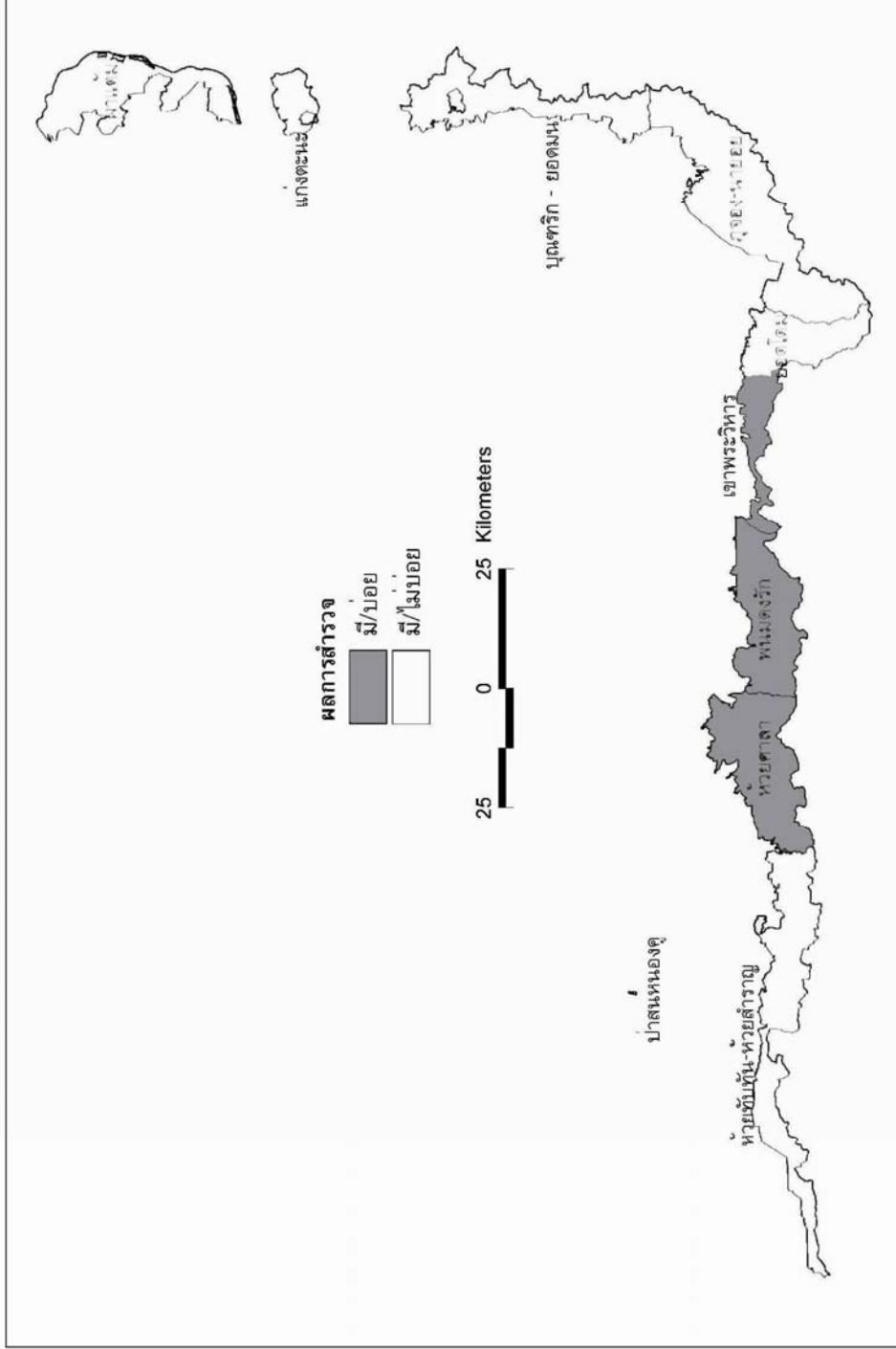
กลุ่มป่าที่ 4 แม่ปิง-อมก๋อย

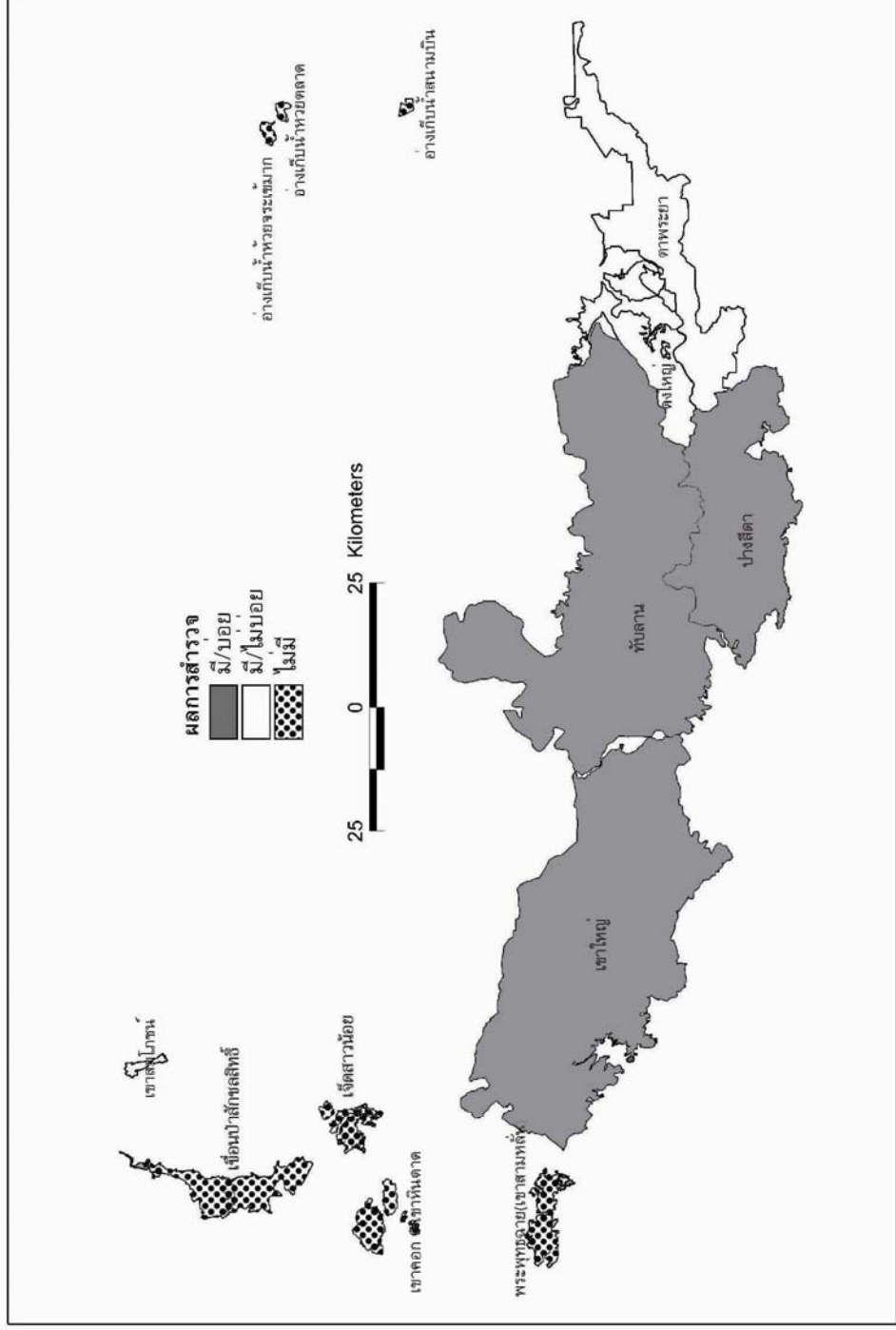
กลุ่มป่าที่ 5 ภูเมี่ยง-ภูทอง

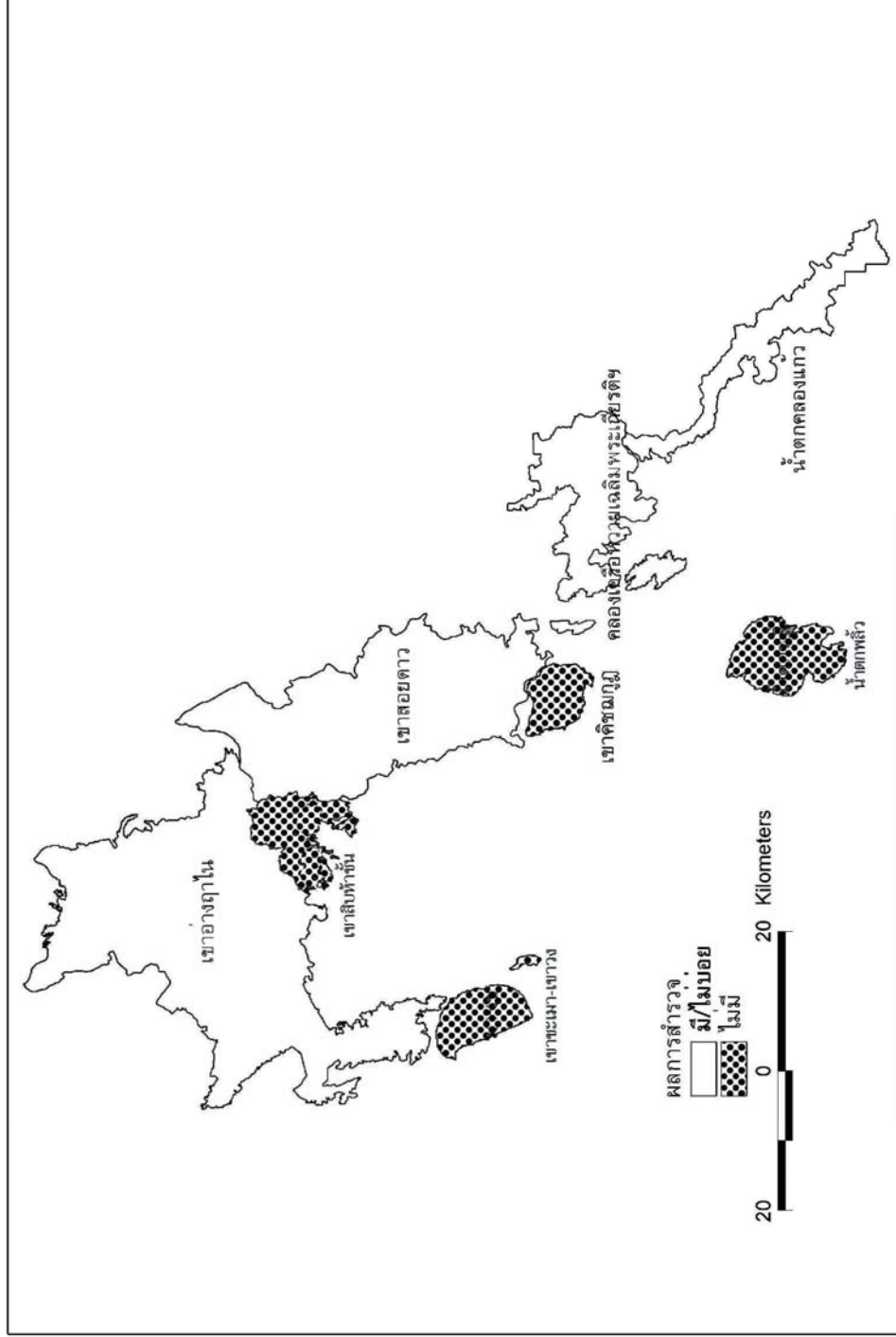
กลุ่มป่าที่ 8 พนมดงรัก-พาเต็ม

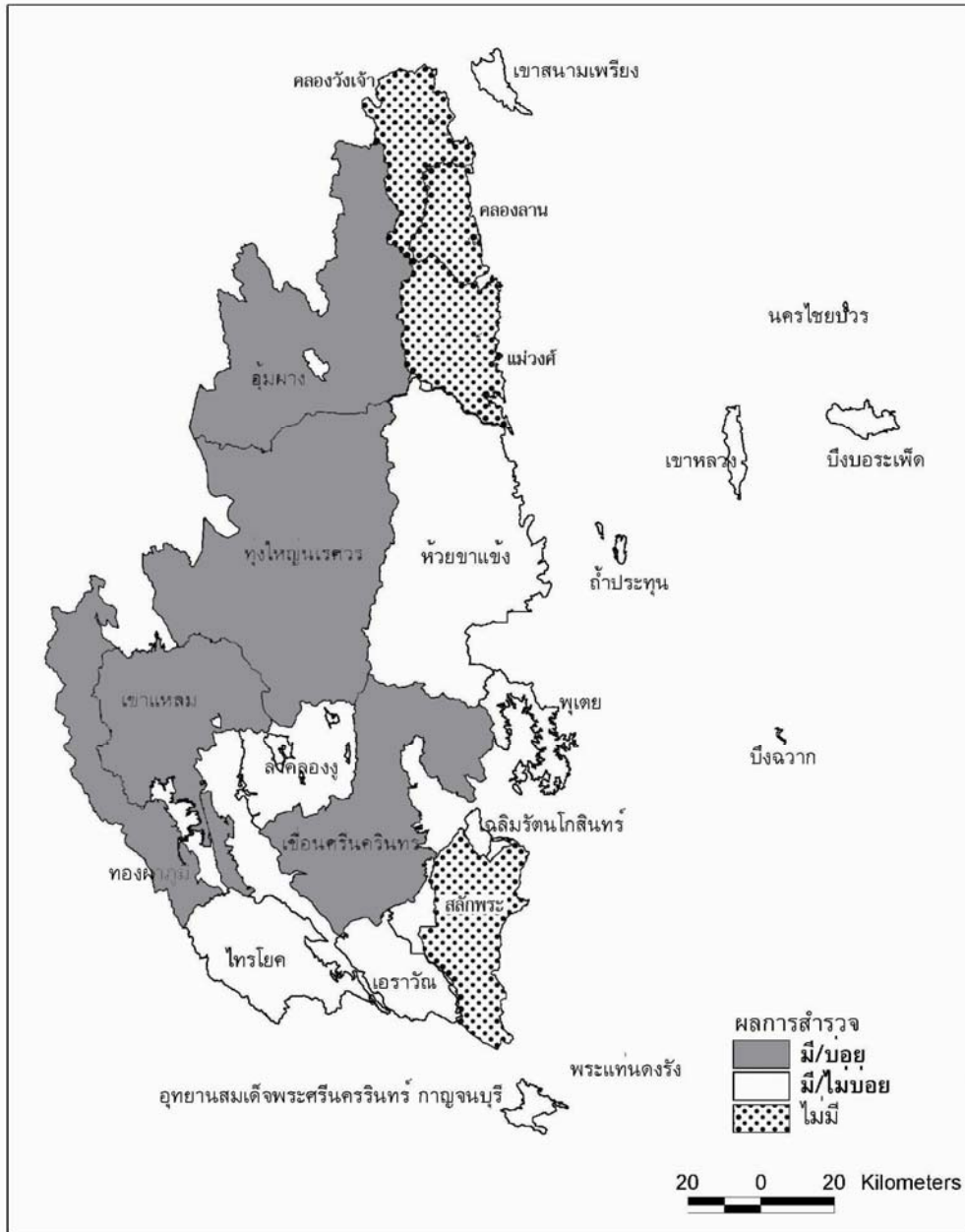
กลุ่มป่าที่ 9 ดงพญาเย็น-เขาใหญ่

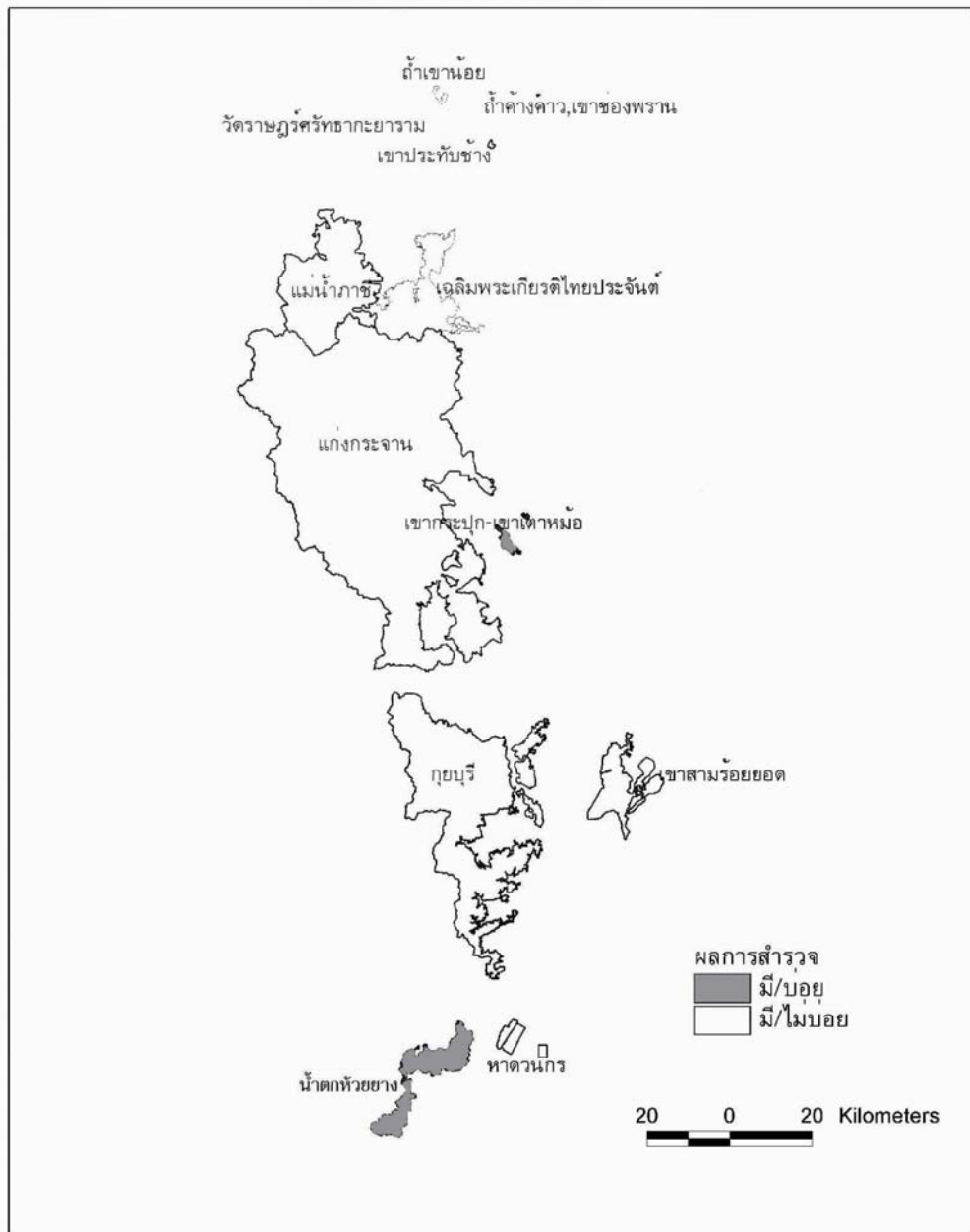
กลุ่มป่าที่ 10 ตะวันออก

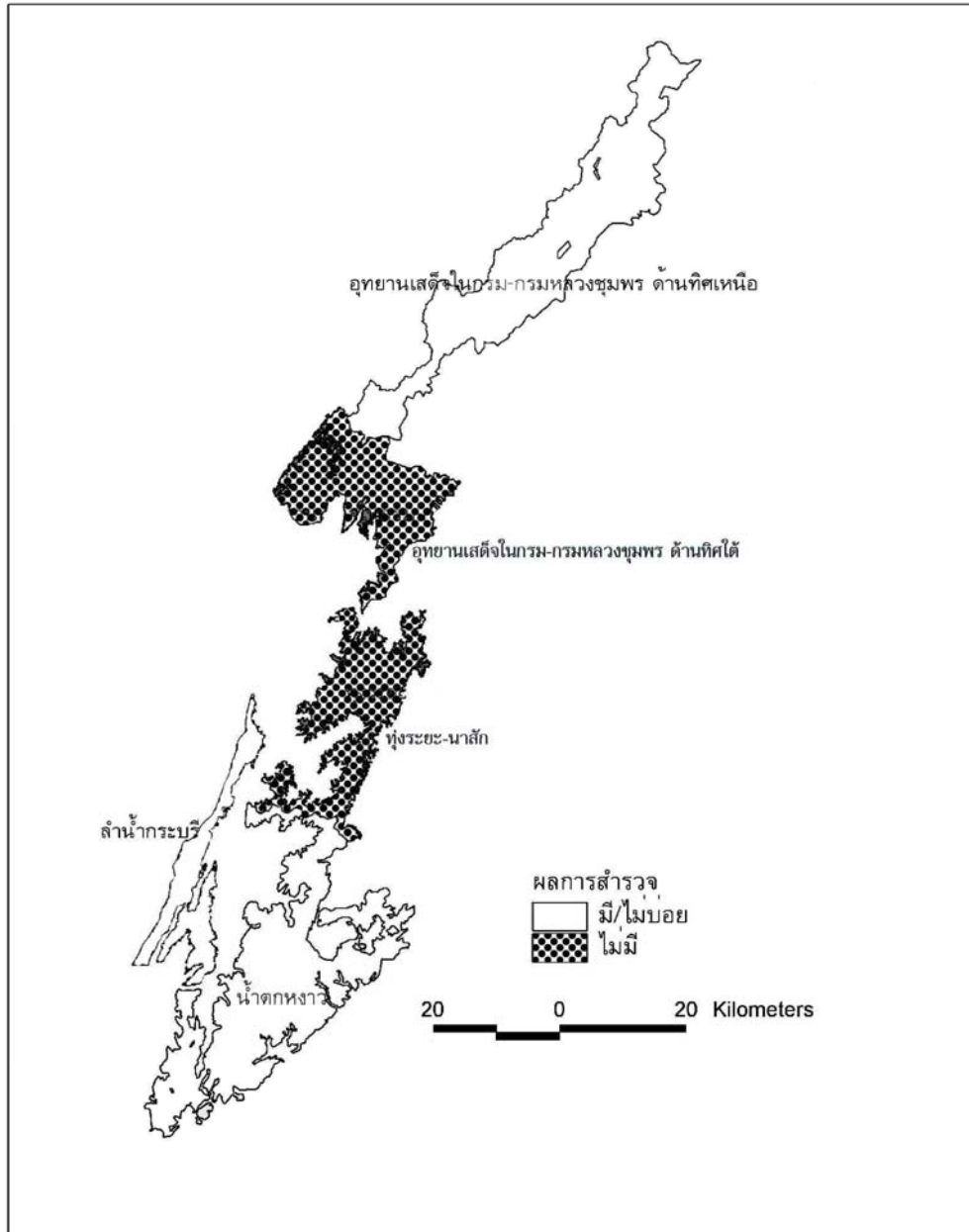
กลุ่มป่าที่ 11 ตะวันตก

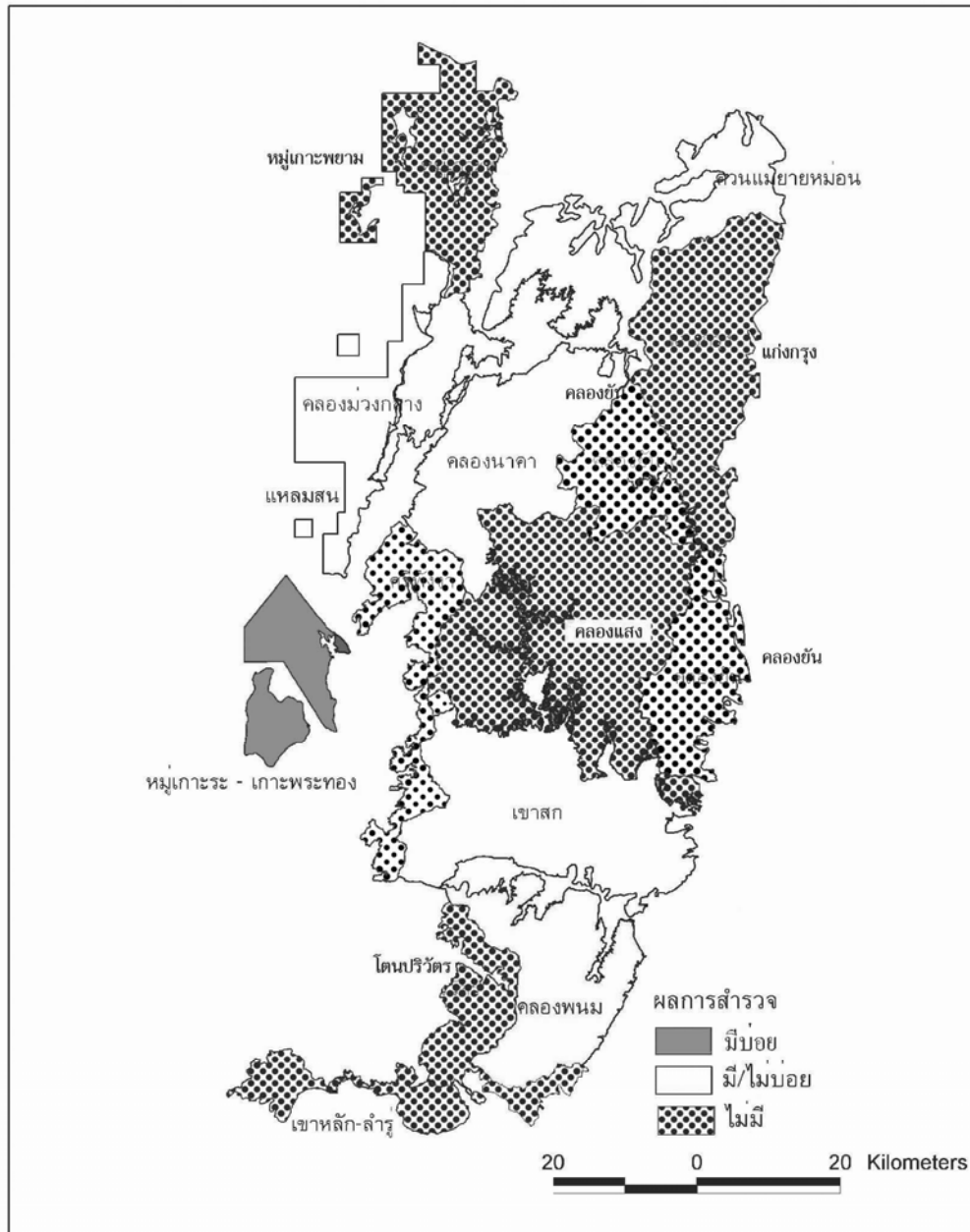
กลุ่มป่าที่ 12 แก่งกระจาน

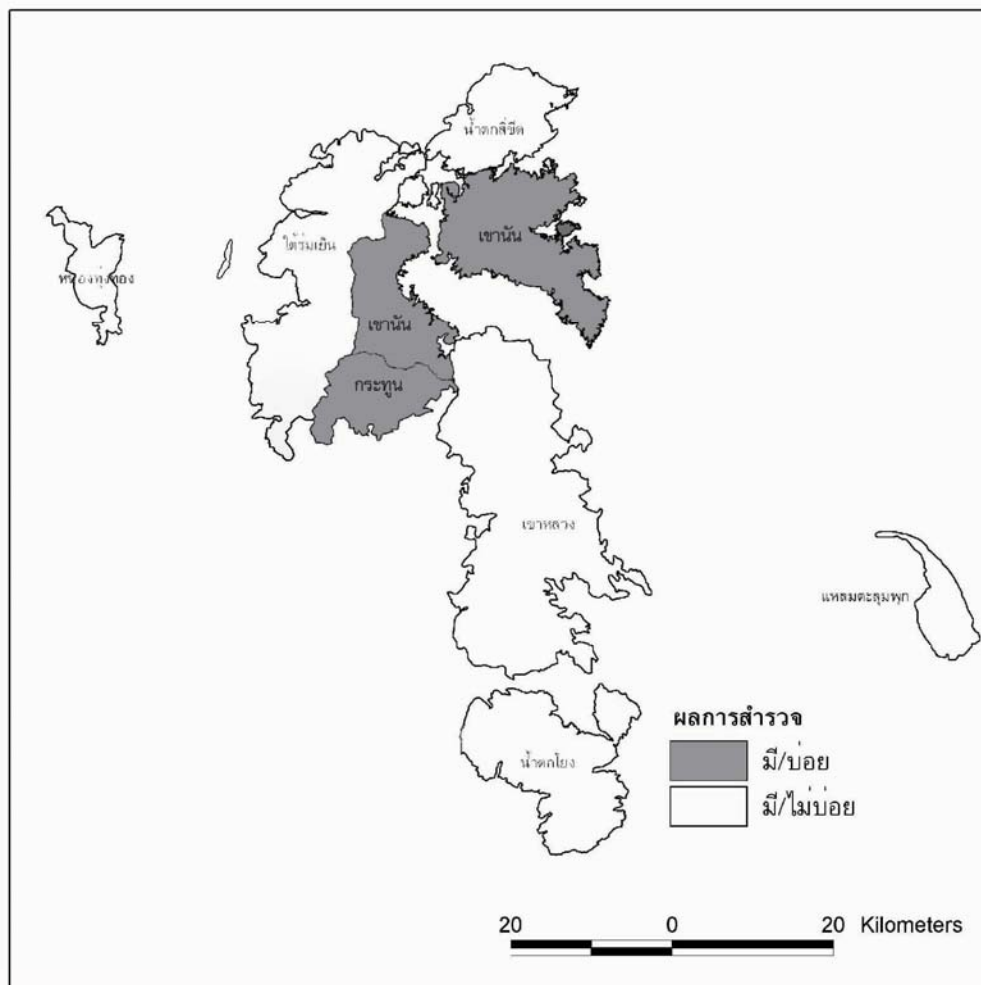
กลุ่มป่าที่ 13 ชุมพร

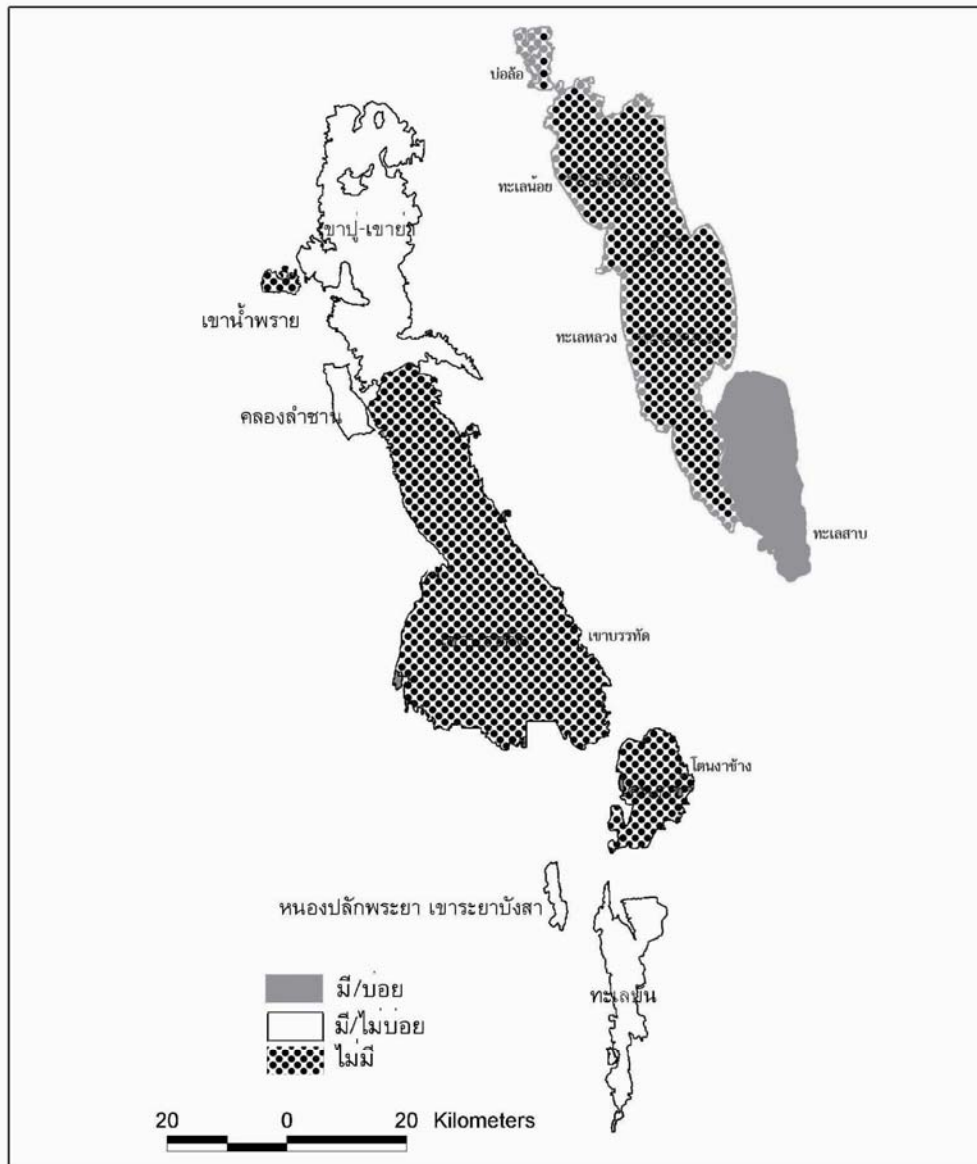
กลุ่มป่าที่ 14 คลองแสง-เขาสก

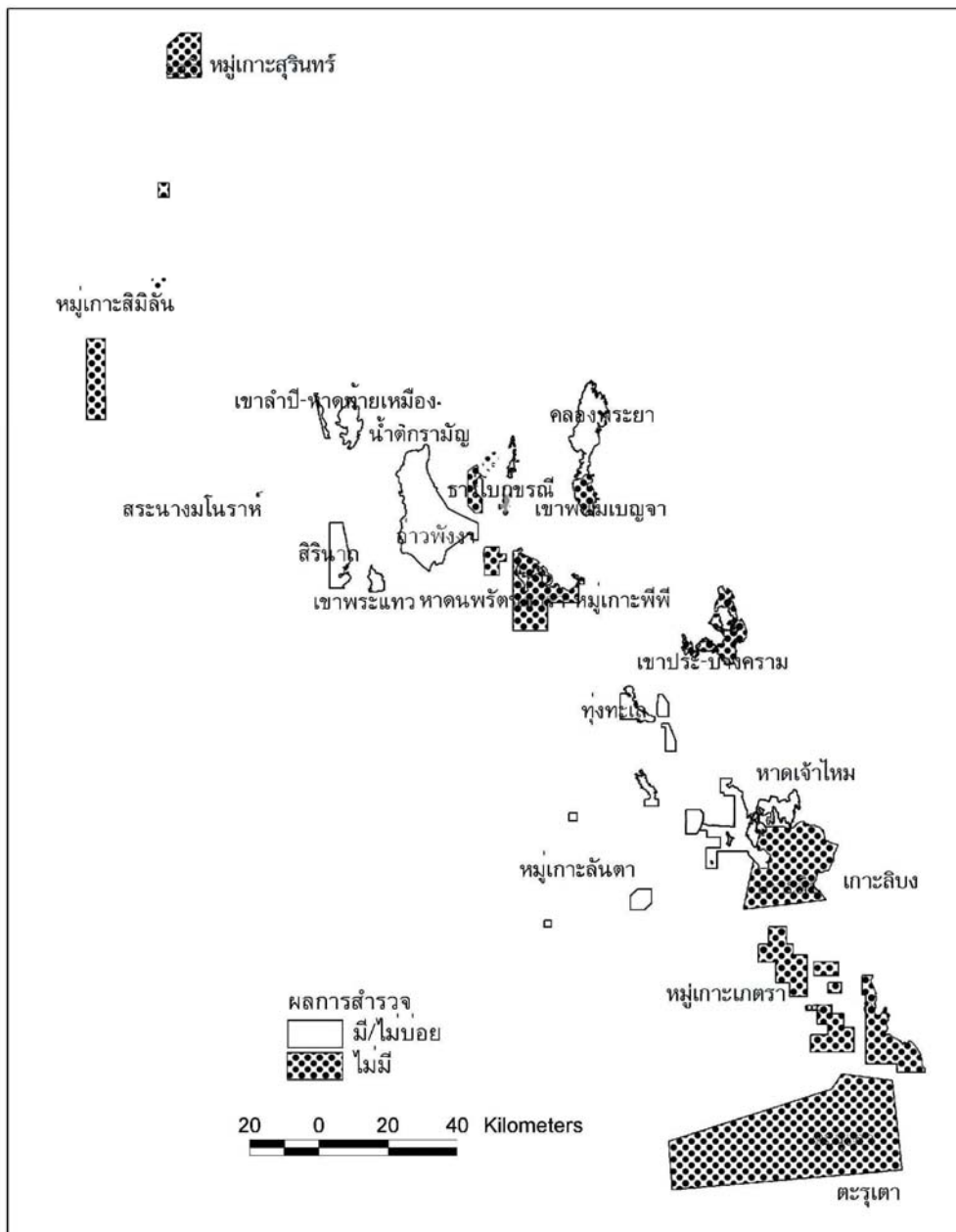
กลุ่มป่าที่ 15 เขาลวง

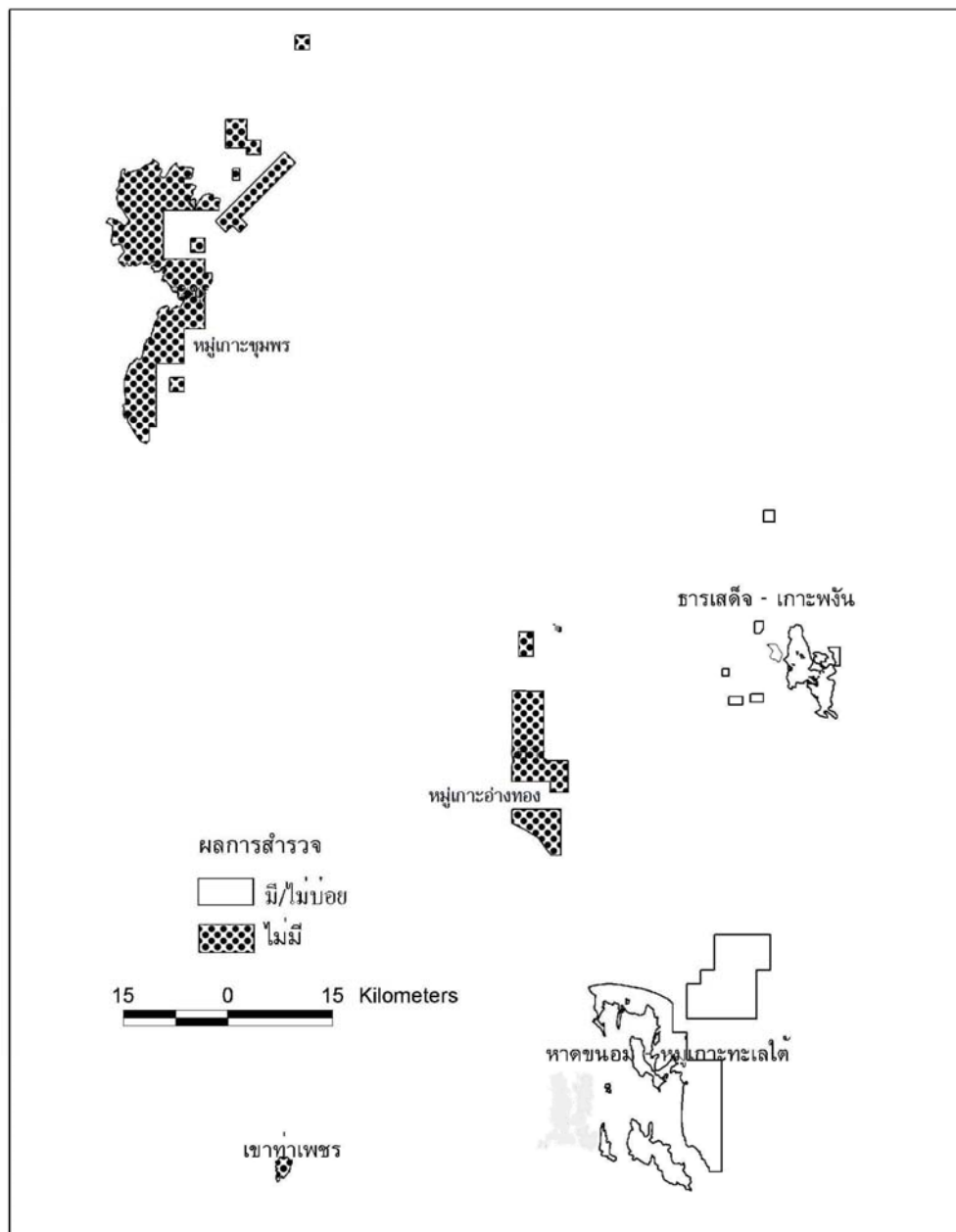
กลุ่มป่าที่ 16 เขาบรทัด

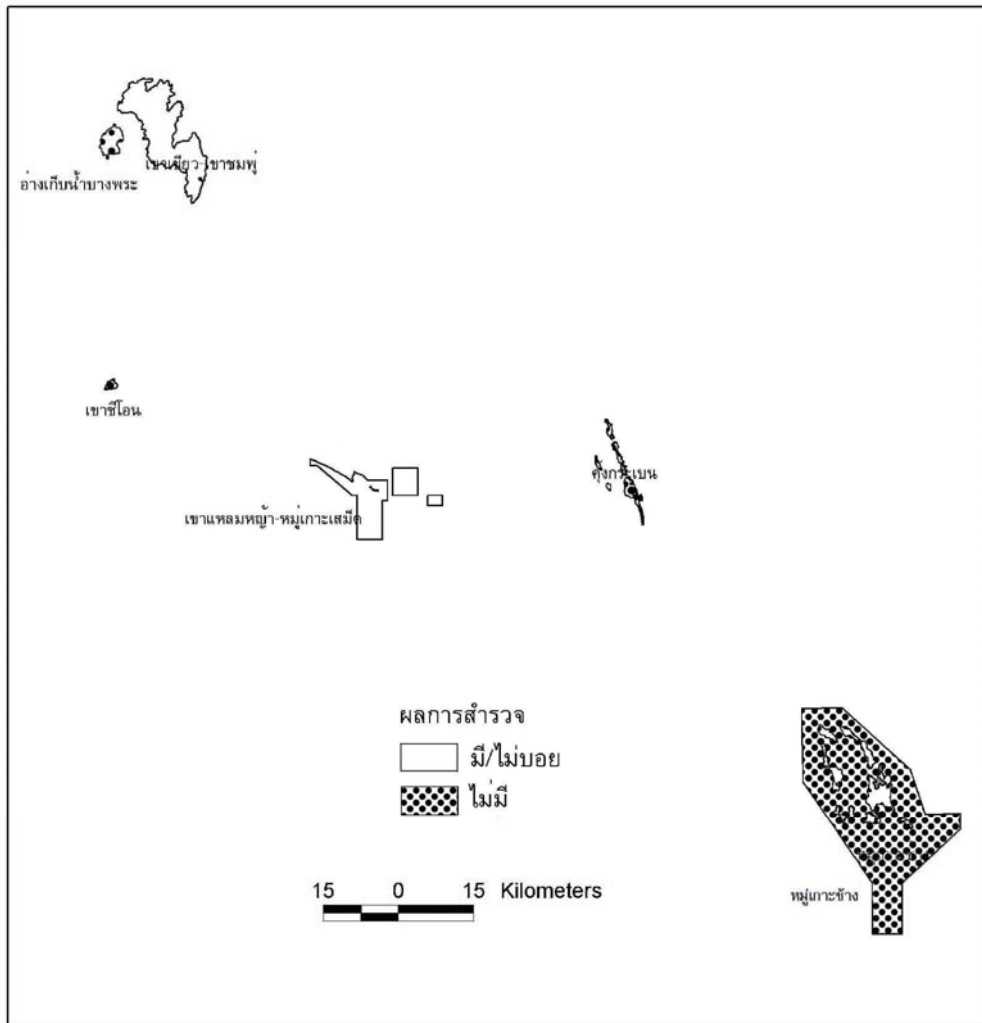
กลุ่มที่ 18 หมู่เกาะทะเลอันดามัน

กลุ่มที่ 19 หมู่เกาะอ่างทอง-อ่าวไทย

กลุ่มที่ 20 หมู่เกาะทะเลตะวันออก

นิเวศวิทยาการสืบพันธุ์ของนกปรอดหัวโขน

วิธีการวิจัย

๑. เดินสำรวจพฤติกรรมการเกี่ยวพาราสิและค้นหารังนกปรอดหัวโขนในบริเวณพื้นที่ศึกษา
๒. เมื่อพบพฤติกรรมการเกี่ยวพาราสิ ฝ้าติดตามบันทึกเก็บข้อมูล
๓. เมื่อพบรังนกปรอดหัวโขนตั้งซุ่มบังไรและฝ้าติดตามพฤติกรรมการวางไข่ การกกไข่ การเลี้ยงลูกนกก่อนในรัง การเลี้ยงลูกอ่อนหลังหัดบิน วัดขนาดรัง ตรวจสอบวัสดุทำรัง

ระยะเวลา

ระยะเวลาในการศึกษา ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ถึงเดือน พฤษภาคม ๒๕๕๔ รวมทั้งสิ้น ๗ เดือน

สถานที่

แหล่งพื้นที่เกษตรกรรม บ้านยางปู่โตะ หมู่ที่ ๖ ต.เชียงดาว อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

บททวนวรรณกรรม

บุญร่วม (๒๕๒๙) ได้ศึกษาการกระจายของนกในวงศ์นกปรอด (Family Pycnonotidae) ที่ดอยปุย และดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ว่า นกปรอดหัวโขนเฉพาะในดอยปุย พบได้ตลอดทั้งปี นอกฤดูสืบพันธุ์จะอยู่รวมกันเป็นฝูง (๒๘-๑๗๙ ตัว) หากินแมลง ดอกไม้ และผลไม้สุก อาจพบหากินร่วมกับ นกปรอดชนิดอื่นๆ ทำรังวางไข่ระหว่างกุมภาพันธ์ถึงมิถุนายน ทำรังมากที่สุดเดือนเมษายน รังรูปถ้วยเปิดด้านๆ เส้นผ่าศูนย์กลาง ๗-๘ เซนติเมตร สานด้วยหญ้าเส้นละเอียด เชื่อมด้วยใยแมงมุม รังสูงจากพื้นประมาณ ๐.๕-๒ เมตร มักสร้างรังบริเวณใกล้ที่อยู่อาศัยของคน วางไข่ ๒-๓ ฟอง ขนาด ๑.๘x๑.๔ เซนติเมตร เปลือกไข่ สีชมพูมีจุดสีม่วงแดง ทั้งตัวผู้และตัวเมียช่วยกันสร้างรัง และเลี้ยงลูก

นริทธิ์ (๒๕๓๑) ศึกษาชีววิทยาและพฤติกรรมการสืบพันธุ์ของนกปรอดหัวโขน ในเชียงใหม่ ทั้งนกที่อยู่ในธรรมชาติและในกรงเลี้ยง พบว่านกปรอดหัวโขนพบได้ทั่วไปและพบบ่อยมากพบในสวนผลไม้ ชายป่า จนถึงเชิงดอย และดอยสูง (ดอยอินทนนท์) จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นศัตรูทางการเกษตรของเกษตรกร ที่ปลูกสตรอเบอรี่ มะละกอ และกล้วย พบเป็นฝูงตั้งแต่ฝูงขนาดเล็ก (๔-๕ ตัว) จนถึงขนาดใหญ่มาก (มากกว่า ๕๐ ตัว) เกาะนอนรวมกลุ่มตามต้นไม้ นกปรอดหัวโขนเป็นนกที่ขยายพันธุ์ได้ง่าย สามารถปรับตัวให้ทำรัง ได้ทั่วๆ ไป แม้ในบริเวณที่ไม่ทึบหรือมีตึกตึกมากนก จะเริ่มสุ่ฤดูผสมพันธุ์ในเดือนกุมภาพันธ์ และสิ้นสุดในเดือนสิงหาคม ส่วนใหญ่ตัวเมียเป็นตัวสร้างรัง เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๗ เซนติเมตร ลึก ๗.๕ เซนติเมตร สร้างด้วยใบไม้ละเอียด เศษหญ้า และใยแมงมุม รังจะซ่อนในพุ่มไม้ค่อนข้างทึบ สูงประมาณ ๑-๔ เมตร ไข่มีจำนวน ๒ ฟอง (วางไข่วันละฟอง) ตัวเมียบำเหน็จที่กกไข่ หลัง ๑๓ วันลูกนกจะฟักเป็นตัว เมื่ออายุ ๑๑-๑๒ วัน ลูกนกออกจากรังได้แต่ยังต้องให้พ่อแม่ป้อนอาหาร

พิทักษ์ (๒๕๔๒) ได้ศึกษานิเวศวิทยาการสืบพันธุ์ของนกปรอดหัวโขนในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ภูหลวง จังหวัดเลย พบว่า นกปรอดหัวโขนมีฤดูผสมพันธุ์ระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนสิงหาคม โดยจะทำรัง มากสุดในช่วงเดือนมีนาคม นกทั้ง ๒ เพศ ช่วยกันสร้างรังตามไม้พุ่มขนาดเล็ก รังสูงจากพื้นเฉลี่ย ๑.๕ เมตร

รังเป็นรูปถ้วย ทำด้วยใบไม้ ใบหญ้า ดอกหญ้า ยึดด้วยใยแมงมุม ใช้เวลาสร้างประมาณ ๓ วัน วางไข่จำนวน ๒-๓ ฟอง (วันละ ๑ ฟอง) ไข่มีรูปร่างรี ปลายข้างหนึ่งบาน ข้างหนึ่งแหลม สีน้ำตาลอ่อนมีจุดสีน้ำตาลอมม่วง ขนาดเล็กกระจายทั่วฟอง พ่อ-แม่จะช่วยกันกกไข่ ลูกนกฟักออกจากไข่ในวันที่ ๑๓ แรกเกิดยังไม่มีขนปกคลุมตัว อยู่ในรังประมาณ ๑๒ วัน จึงจะออกจากรัง ศัตรูทางธรรมชาติ ได้แก่ สัตว์ผู้ล่า (นกกระปูดใหญ่ ชะมด อีเห็น กระจอก และงู) รวมทั้งไฟป่า

ผลการศึกษา

สภาพพื้นที่

สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมมีป่าไม้ล้อมรอบ สวนเกษตรประกอบด้วย การปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่นข้าวโพด ถั่ว เป็นต้น กลุ่มพืชยืนต้นเช่น มะม่วง ลิ้นจี่ ลำไย เงาะ ยางพารา นกปรอดหัวโขนมักใช้ต้นลิ้นจี่และต้นลำไยเป็นที่ทำรัง แต่ด้วยลักษณะการทำกรเกษตรในพื้นที่ยังใช้สารเคมี ในการควบคุมแมลงอยู่มากจึงทำให้นกปรอดหัวโขนไม่สามารถหาอาหารในบริเวณนั้นได้ พื้นที่การหากินจึงต้องอาศัยป่าไม้บริเวณรอบพื้นที่ทำรัง ซึ่งสภาพป่าโดยทั่วไปประกอบด้วย ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และสวนป่า ที่ปลูกด้วยไม้สักเป็นไม้หลัก จากการสำรวจพบนกในบริเวณดังกล่าว เพียง ๗ คู่ และพบรังทั้งสิ้น ๕ รัง และประสบความสำเร็จเพียง ๑ รัง

พฤติกรรมทั่วไป

นกปรอดหัวโขนมีพื้นที่หากินร่วมกับนกปรอดอีกหลายชนิด เช่น นกปรอดสวน นกปรอดหัวสีเขม่า นกปรอดเหลืองหัวจุก และนกปรอดทอง ซึ่งนกปรอดหัวโขนถือเป็นนกปรอดที่มีปัญหา ในการช่วงชิงพื้นที่เพราะด้วยนิสัยแล้วสังเกตเห็นว่านกปรอดหัวโขนมีพฤติกรรมไม่ก้าวร้าวเหมือนนกปรอด ชนิดอื่นๆ จึงถูกขับไล่ออกจากพื้นที่หากินได้โดยง่าย อาหารของนกปรอดหัวโขนที่พบได้แก่น้ำหวานของดอกไม้ ต่างๆ ลูกไม้สุก ผลไม้ต่างๆที่สุกตามต้น หนอนผีเสื้อ ตักแตนและแมลงต่างๆ โดยพฤติกรรมการหากิน นกปรอดหัวโขนจะรวมฝูงกันหากินในช่วงนอกฤดูผสมพันธุ์ โดยฝูงหนึ่งจะพบนกประมาณ ๓-๑๐ ตัว หรือ บางฝูงอาจพบมากกว่านั้น นกปรอดหัวโขนจะบินและเกาะหากินตามสุ่มทุมุ่มไม้ หาหนอนและแมลงตามกิ่ง และใบ บางช่วงเวลาที่มิดอกไม้ป่าบานสะพรั่งก็พบว่านกปรอดหัวโขนจุ่มหัวลงไปในการวยดอกเพื่อดูดกิน น้ำหวานด้วย และพฤติกรรมการหากินที่พบบ่อยที่สุดคือการกินผลไม้สุกเช่น มะละกอสุก กล้วยน้ำว่า หากเป็นผลไม้ขนาดใหญ่เกินกว่าที่จะกลืนกินทั้งผลได้เช่นชมพู กล้วย มะละกอ มะม่วง จะใช้ปากจิกกินผลสุก ที่ยังติดกับช่อดูอยู่ โดยจิกกินทีละชิ้น อาหารที่เป็นแมลงและตัวหนอนจะจิกกินตามกิ่งไม้ หรือยอดไม้ บางครั้ง ก็โฉบจับแมลงกลางอากาศใกล้ๆกับที่เกาะ นกปรอดหัวโขนเป็นนกที่มีเสียงร้องที่ไพเราะ โดยจะออกเป็นเสียง "วิด-ติ-วิด" หรืออาจจะฟังเป็นเสียง "พิช-หลิว" โดยร้องซ้ำๆกัน

ในช่วงเช้าๆ ที่มีการอากาศเย็นโดยเฉพาะช่วงฤดูหนาวนกปรอดหัวโขนจะมีพฤติกรรม การผึ่งแดดในช่วงเช้าโดยนกจะเกาะยอดไม้ที่โล่ง กิ่งไม้แห้งที่มีแดดส่องถึง นกจะเกาะผึ่งแดดและมีการไשר์ ทำความสะอาดขนจัดขนให้เป็นระเบียบ จนถึงตอนสายจึงออกไปหากิน และในช่วงเย็นและค่ำเวลานอน จะเกาะนอนเบียดกันเพื่อความปลอดภัย และเพิ่มความอบอุ่นแก่กันตามยอดกิ่งไม้ที่อับลม

ในช่วงฤดูสืบพันธุ์นกจะเริ่มแยกออกจากฝูงออกหากินกันเป็นคู่ตั้งแต่ประมาณเดือน พฤศจิกายนเป็นต้นไป นกปรอดหัวโขนในช่วงที่แรกจะแยกออกจากฝูงมาหากินเป็นคู่ๆ หากสังเกตจะพบว่า ในช่วงเริ่มต้นนกปรอดจะยังไม่แสดงออกถึงพฤติกรรมอันใดมากนักและแต่นกจะยังคงจะไม่ทำรัง แต่เมื่อ ผ่านไป ๑-๒ สัปดาห์เริ่มจะไม่เห็นนกอาศัยรวมกันเป็นฝูง จะพบนกปรอดหัวโขนออกหากินร่วมกันเพียง

๑-๓ ตัว และนกปรอดหัวโขนตัวผู้จะเริ่มมีการผลัดขนชุดใหม่ที่สมบูรณ์สวยงาม และแสดงพฤติกรรม การเรียกร้องความสนใจจากตัวเมียโดยการแสดง ท่าทาง ลีลาที่บ่งบอกว่าพร้อมจะสืบทอดเผ่าพันธุ์แล้ว เช่น การแพรดปีกและหาง การเกาะเด่นและส่งเสียงร้องเพลง (Song call) นกปรอดหัวโขนเป็นนกที่มีเสียงร้อง ที่ไพเราะ โดยจะออกเป็นเสียง "วิต-ติ-วิด" หรืออาจจะฟังเป็นเสียง "พิช-หลิว" โดยร้องซ้ำๆกันอยู่บนยอดสูงสุด ของต้นไม้ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากนกตัวเมีย เมื่อมีการตอบสนองจากนกตัวเมีย นกปรอดหัวโขนตัวผู้จะ เริ่มเข้ามาคลอเคลียตัวเมีย และมีพฤติกรรมมีการไชร้งน ป้อนอาหารให้กัน หรือแม้แต่เกาะอยู่บนต้นไม้ต่างๆ ก็ยังเกาะแนบชิดติดกันเป็นคู่

ฤดูผสมพันธุ์

ช่วงฤดูผสมพันธุ์เริ่มจากที่นกปรอดหัวโขนเริ่มจะมีแยกออกจากฝูงออกมาหากินเป็นคู่ๆ คือเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนเรื่อยไปจนถึงเดือนพฤษภาคม เมื่อนกปรอดหัวโขนตัวผู้เริ่มแยกออกจากฝูงจะมีการหาอาณาเขตใหม่และชักชวนตัวเมียเข้าไปอยู่ร่วมกัน พฤติกรรมการเกี้ยวพาราสีของนกปรอดหัวโขนตัวผู้ จะเกิดขึ้นเมื่อนกตัวเมียให้ความสนใจหรือหากินในอยู่บริเวณใกล้เคียง ซึ่งพฤติกรรมจะแสดงออกโดยการ ส่งเสียงร้องเป็นทำนองเพลง (Song Call) การไชร้งนให้กัน การป้อนอาหารให้แก่กัน และการเปียดตัวเข้าหากัน เป็นต้น เมื่อนกทั้งคู่พร้อมที่จะสืบพันธุ์โดยมีการผสมพันธุ์กันหลังจากจับคู่กัน หลังจากนั้นจะเริ่มมีการช่วยกันทำรัง โดยนกทั้งคู่จะช่วยกันหาวัสดุที่หาง่ายในอาณาเขต เช่น ต้นหญ้า กิ่งไม้ ฟางข้าว ใบไม้ มาทำรัง จากนั้นนกตัวเมียจะเริ่มวางไข่วันละฟอง บางตัวอาจวางไข่ ๒-๓ ฟอง และใช้เวลากกไข่ ๑๔-๑๖ วัน ลูกนกอ่อน จะค่อยๆเกาะเกาะเปลือกไข่ออกมาดูโลก พ่อแม่ก็ยังคงเลี้ยงดูลูกนกอ่อนต่อไป จนกว่าลูกนกอ่อนจะสามารถบิน และออกหากินได้ด้วยตัวเอง ในช่วงที่มีการสำรวจและเก็บข้อมูลนกในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๕๓ ถึงเดือนพฤษภาคม ๒๕๕๔ พบรังนกทั้งสิ้น ๕ รัง และประสบความสำเร็จในการสืบพันธุ์เพียง ๑ รัง คิดเป็น ร้อยละ ๒๐ (ตารางที่ ๑) เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวมีความเปลี่ยนแปลงทางสภาพอากาศตลอดเวลาซึ่งนั้น อาจเป็นปัจจัยทำให้รังร้าง อีกทั้งภัยคุกคามจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของมนุษย์ เช่นการใช้สารเคมีในการ ควบคุมแมลงวัชพืช การตัดแต่งพืชผลทางการเกษตร และการดักจับนกเพื่อป้องกันความเสียหายของผลผลิต เป็นต้น

ตารางที่ ๑ การพบรังในแต่ละเดือน

เดือน	พ.ย. ๕๓	ธ.ค. ๕๓	ม.ค. ๕๔	ก.พ. ๕๔	มี.ค. ๕๔	เม.ย. ๕๔	พ.ค. ๕๔	รวม
จำนวนรัง	๓	-	-	-	๑	๑	-	๕
สำเร็จ	-	-	-	-	-	๑	-	๑

พื้นที่ทำรัง

เมื่อนกปรอดหัวโขนมีอาณาเขตในการหาอาหารในช่วงการสืบทอดสายพันธุ์แล้ว นกจะเลือก พื้นที่ทำรังที่เหมาะสมและปลอดภัยพอสำหรับลูกนกอ่อนที่จะเกิดมาใหม่ เช่นต้นไม้ในบริเวณบ้านเรือน และพื้นที่เกษตรกรรม พบนกเลือกต้นไม้ที่จะสร้างรังเป็นต้นไม้ที่มีทรงพุ่มใบไม้ค่อนข้างหนาแน่นเพื่อพรางรัง ให้พ้นจากสายตาของศัตรู นกเลือกต้นไม้ที่จะใช้ทำรังได้แก่ ต้นลำไย ต้นลิ้นจี่ ต้นชมพู ต้นจำปา ต้นมะม่วง โดยทำรังบนง่ามไม้ที่ตั้งฉากกับพื้นทำมุม ๘๐-๙๐ องศา สูงจากพื้น ๑-๒.๕ เมตร

ลักษณะรัง

นกปรอดหัวโขนทำรังด้วยกิ่งไม้ ต้นหญ้า ใบไม้ อย่างหลวมๆ บนง่ามไม้ของต้นไม้ที่มีทรงพุ่ม สูงจากพื้น ๑-๒.๕ เมตร โดยนกใช้กิ่งไม้ขนาดเล็กมาสานเป็นโครงสร้างภายนอกประกอบกับนำใบไม้มาสาน

แทรกระหว่างช่องเพื่อป้องกันลมและน้ำ โครงสร้างภายในถูกสานไปด้วยเส้นหญ้าขนาดเล็กลงไปอีกจนเกิดความหนาแน่นระหว่างขอบรั้วภายในและขอบรั้วภายในประมาณ ๒ ซม. และยึดรั้วกับกิ่งไม้ด้วยเส้นหญ้าพันกับกิ่งจนแน่น ขนาดของรั้วที่วัดได้ (รั้วที่ประสบความสำเร็จตาม ตารางที่ ๑) เส้นผ่าศูนย์กลางภายนอก ๑๔.๘ ซม. เส้นผ่าศูนย์กลางภายใน ๙.๖ ซม. ความสูง ๑๕.๔ ซม. ความลึก ๙.๑ ซม. รั้วสูงจากพื้น ๑.๘๖ เมตร (ตารางที่ ๒)

ตารางที่ ๒ ขนาดรั้ว

รั้ว	เส้นผ่าศูนย์กลาง ภายนอก (ซม.)	เส้นผ่าศูนย์กลาง ภายใน (ซม.)	ความสูง (ซม.)	ความลึก (ซม.)	ความสูงจาก พื้นดิน (ซม.)
	๑๔.๘	๙.๖	๑๕.๔	๙.๑	๑.๘๖

พฤติกรรมกรรมการทำรัง

ในช่วงที่ทำการสำรวจไม่พบพฤติกรรมกรรมการทำรัง แต่ก่อนหน้านี้นี้เมื่อเดือนเมษายน ปี ๒๕๕๐ ได้ทำการเฝ้าสังเกตและบันทึกพฤติกรรมกรรมการทำรังของนกปรอดหัวโขนมาครั้งหนึ่งแล้ว จึงได้ยกเอาข้อมูลชุดนั้นมาแสดง นกทั้งคู่จะช่วยกันหาวัสดุในบริเวณรอบๆ ที่ทำรัง โดยเริ่มแรกนกจะหากิ่งไม้ที่มีขนาดพอเหมาะ มาสานเป็นฐานรังรูปถ้วยเสียก่อนแล้วนำเส้นหญ้าเส้นเล็กๆ มาสอดพันกับกิ่งไม้เพื่อยึดรั้วให้แน่น แต่ทำเฉพาะในช่วงเช้า ๐๘.๐๐-๑๐.๐๐ น. แล้วนกทั้งคู่ก็จากไป วันต่อมา นกใช้เวลาตลอดทั้งเช้าในการทำรัง โดยนกทั้งคู่สลับกันเข้าออกเพื่อสานรังเวลาเฉลี่ยในแต่ละครั้ง ๗ นาที โดยใช้กิ่งไม้ขนาดเท่าเดิมมาสานรังภายนอกสลับกับใช้เส้นหญ้าเส้นที่มีขนาดเล็กกว่าสานบุเข้าไปด้านใน เมื่อเสร็จในแต่ละชั้นนกตัวหนึ่งจะลงไปนั่งขยับปีกหมุนตัว เพื่อให้รังเป็นหลุม ในวันที่สามนกบินเข้ามาดูรังเฉยๆ โดยไม่ทำรังต่อแล้วจึงบินจากไป ทิ้งไว้อย่างนั้นอีกสองวัน นกจึงกลับมาเริ่มทำรังอีกครั้ง โดยวิธีการเดิมๆ แต่นกได้ใช้เวลาในการทำสองช่วงคือตั้งแต่ ๐๘.๔๓-๑๑.๒๕ น. และ ช่วงเวลา ๑๖.๑๐-๑๗.๕๐ น. แต่ในช่วงบ่ายนกตัวที่ลงไปนั่งขยับปีกบริเวณหน้าออกลงไปรองกันรังด้วย

การวางไข่และกกไข่

แม่นกจะเข้ามานอนในรังเป็นช่วงๆ พร้อมกับดิงชนหน้าท้องออกมารองกันรังทุกครั้ง และเป็นเช่นนี้สามวันก่อนที่จะวางไข่ฟองแรกในช่วงเช้าของวันต่อมา และการวางไข่จะวางเพียงวันละ ๑ ฟองเท่านั้น พฤติกรรมการวางไข่พบว่า แม่นกปรอดหัวโขนจะลงไปนอนในรังแล้วยกตัวขึ้น ชูคอขึ้นสูง อ้าปาก หายใจถี่ กางปีกเล็กน้อย เมื่อวางไข่เสร็จจะเห็นอาการอ่อนแรงของแม่นกทันที แม่นกจะนอนทับไข่ที่เพิ่งวางในรัง ต่อเวลาในการนอนทับไข่แต่ละครั้งเฉลี่ย ๑๐-๑๕ นาที (ฟองแรก ๑๕ นาที ฟองที่สอง ๑๑ นาที ฟองที่สาม ๑๒ นาที) ก่อนที่จะบินออกไปแล้วกลับมากกไข่ต่อ ลักษณะไข่ เปลือกไข่มีสีน้ำตาลอ่อน และมีจุดน้ำตาลเข้มกระจายทั่วไป ขนาดกว้าง ๑.๔ ซม. ยาว ๑.๘ ซม.

พฤติกรรมกรรมการกกไข่ของนกปรอดหัวโขนพบว่าเป็นการกกไข่โดยนกตัวเมียเท่านั้น ส่วนนกตัวผู้จะคอยระวังภัยให้รอบๆ รัง บางครั้งนกตัวผู้ก็บินเข้ามาเกาะใกล้ๆ รัง เพื่อสังเกตการณ์กกไข่ของตัวเมีย นกปรอดหัวโขนใช้เวลากกไข่ ๑๕-๑๘ วัน โดยการทับลงไปบนไข่เพื่อให้ความร้อนจากในร่างกายของแม่นกแก่เอ็มบริโอที่กำลังพัฒนาอยู่ในไข่ ซึ่งจะต้องมีการติดต่อกันอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องระหว่างเส้นเลือดของแม่นกกับเปลือกไข่ จากการเฝ้าสังเกตและบันทึกข้อมูลพบว่า แม่นกจะใช้เวลากกไข่เป็นเวลาโดยเฉลี่ย

๑๐-๑๒ นาที และบินออกไปหากิน ๓-๕ นาที ในตอนกลางคืนนกจะกักไข่ทั้งคืนและเป็นเช่นนี้ทุกวันตลอดช่วงที่กักไข่ (ตารางที่ ๓)

ตารางที่ ๓ เวลาในการกักไข่ ในช่วงการบันทึก ๕ วันๆ ละ ๖ ช่วงเวลา ก่อนลูกนกฟักออกเป็นตัว

บันทึกครั้งที่	๑	๒	๓	๔	๕
เวลา (น.)					
๐๖.๐๐-๐๗.๐๐	-	-	-	-	-
๐๗.๐๑-๐๘.๐๐	-	-	-	-	-
๐๘.๐๑-๐๙.๐๐	๔๘	๓๒	๒๔	๑๙	๓๐
๐๙.๐๑-๑๐.๐๐	๕๐	๔๔	๓๖	๓๒	๒๗
๑๐.๐๑-๑๑.๐๐	๔๖	๓๘	๔๙	๓๘	๔๒
๑๑.๐๑-๑๒.๐๐	-	-	-	-	-
๑๒.๐๑-๑๓.๐๐	-	-	-	-	-
๑๓.๐๑-๑๔.๐๐	-	-	-	-	-
๑๔.๐๑-๑๕.๐๐	๓๔	๔๙	๓๕	๓๖	๓๔
๑๕.๐๑-๑๖.๐๐	๓๙	๓๖	๔๑	๒๘	๓๙
๑๖.๐๑-๑๗.๐๐	๔๗	๓๙	๔๘	๓๒	๔๓
๑๗.๐๑-๑๘.๐๐	-	-	-	-	-
รวม (นาที)	๒๖๔	๒๓๘	๒๓๓	๑๘๕	๒๑๕

การเลี้ยงดูลูกอ่อน

พ่อแม่นกปรอดหัวโขนเริ่มป้อนอาหารลูกนกตั้งแต่แรกเกิดจนถึงลูกนกบินได้ระยะหนึ่ง เมื่อลูกนกฟักออกเป็นตัวแม่นกก็ยังกักลูกนกเพื่อให้ความอบอุ่นอยู่ หน้าที่ในการหาอาหารมาป้อนลูกนก ในช่วงเวลาแรกจะตกเป็นของพ่อนกแต่ผู้เดียว โดยแม่นกจะออกไปหาอาหารบ้าง แต่เมื่อผ่านไป ๒ วัน แม่นกเริ่มจะทิ้งให้ลูกนกอยู่ในรังตามลำพังบ้าง เพื่อออกไปช่วยพ่อนกหาอาหารมาป้อนลูกนก จากการเฝ้าสังเกตพบว่า พ่อแม่นกจะป้อนอาหารลูกนกถี่มาในช่วงเวลา ๐๙.๐๐-๑๑.๐๐ น. และ ๑๔.๐๐-๑๖.๐๐ น. เฉลี่ย ๑๔-๑๖ ครั้งต่อชั่วโมง ส่วนช่วงเวลานอกเหนือจากนั้นการเข้าป้อนอาหารจะเบาบางลง เฉลี่ย ๗-๑๐ ครั้งต่อชั่วโมง อาหารที่พ่อแม่พ่อนกนำมาป้อนลูกนกส่วนใหญ่ได้แก่ ตั๊กแตน จิ้งหรีด หนอน ไส้เดือน และแมลงอื่นๆ ที่ไม่ทราบชนิด และทุกครั้งที่พ่อแม่ป้อนอาหารขณะเดียวกันลูกนกก็ถ่ายมูลออกมาด้วย เป็นถุงสีขาว พ่อแม่นกจึงคาบออกไปทิ้งให้ไกลจากรัง พบการป้อนด้วยผลไม้บ้างในวันท้ายๆ ก่อนที่ลูกนกออกบินออกจากรัง ส่วนใหญ่เป็นลูกตะขบ และมะละกอสุก นั่นน่าจะเป็นเพราะพ่อแม่พ่นลูกนกให้รู้จักกับอาหารหลักในธรรมชาติ และก่อนที่ลูกนกจะออกจากรัง พ่อแม่นกจะป้อนอาหารให้ลูกนกล้นๆ เพียงเอาอาหารไปยื่นใกล้ๆ รังแล้วบินออกไป น่าจะเป็นการหลอกล่อให้ลูกนกได้ฝึกบินไปเผชิญโลกกว้างและสืบทอดเผ่าพันธุ์ต่อไป (ตารางที่ ๔)

ลักษณะลูกนกแรกเกิดจนถึงพร้อมที่จะบินออกจากรัง

ลูกนกตัวแรกฟักออกเป็นตัวหลังจากที่แม่นกกักไข่ได้ ๑๘ วัน และตัวที่สองในวันถัดมา แต่ไข่ใบที่สามไม่ฟักเป็นตัว โดยลูกนกทั้งสองตัวฟักออกจากไข่ในเวลากลางคืน และในช่วงเช้า แม่นกจะคาบเอาเปลือกไข่ไปทิ้งทันทีที่ฟ้าสว่าง เพื่อป้องกันรังจากศัตรู ลักษณะลูกนกแรกเกิด วันแรกลูกนกเกิดมายังไม่

ชนปกคลุมลำตัว ผิวหนังเป็นสีแดง เปลือกตาทั้งสองข้างปิดสนิท ปากกว้างขอบมุมปากเป็นสีเหลืองสด ลูกนกอายุ ๔ วัน ขนปีกเริ่มแทงออกจากผิวหนัง ผิวหนังเริ่มคล้ำจากสีแดงเป็นสีน้ำตาลแดง ลูกนกอายุ ๗ วัน ขนปีกยาวขึ้นกว่าสองเท่า และลูกนกดูแข็งแรงขึ้น เริ่มส่งเสียงร้องขออาหารจากพ่อแม่ได้แล้ว ลูกนกอายุ ๑๐ วัน เปลือกตาเปิดกว้าง ปรากฏขนสีน้ำตาลปกคลุมลำตัวจนมิดชิด ส่วนหัวมีขนหลอดสีดำ และหางยังเป็นขนหลอดที่ส่วนปลายเริ่มจะแพร่ออกมาบ้างแล้ว ลูกนกอายุ ๑๕ วัน ขนเริ่มปกคลุมลำตัวจนมิดชิดแล้ว ขนปีกยาวขึ้นจนติดกันเป็นแผ่นปีกที่สมบูรณ์ ขอบมุมปากเปลี่ยนจากสีเหลืองสดเป็นสีเหลืองอ่อนเกือบขาว ลูกนกอายุ ๑๗ วัน บินออกจากรังตามพ่อแม่ไปหากินแล้ว

ตารางที่ ๔ เฉลี่ยเวลาการป้อนอาหารลูกนก ช่วงบันทึกข้อมูล ๕ วันก่อนลูกนกออกจากรัง

บันทึกครั้งที่	๑	๒	๓	๔	๕
เวลา					
๐๖.๐๐-๐๗.๐๐	-	-	-	-	-
๐๗.๐๑-๐๘.๐๐	๗	๑๑	๑๐	๙	๗
๐๘.๐๑-๐๙.๐๐	๙	๘	๗	๖	๘
๐๙.๐๑-๑๐.๐๐	๑๒	๑๓	๑๑	๑๕	๑๐
๑๐.๐๑-๑๑.๐๐	๑๔	๑๑	๑๖	๑๓	๓
๑๑.๐๑-๑๒.๐๐	๘	๖	๑๐	๙	๒
๑๒.๐๑-๑๓.๐๐	๑๐	๘	๑๒	๗	-
๑๓.๐๑-๑๔.๐๐	๗	๙	๖	๑๐	-
๑๔.๐๑-๑๕.๐๐	๑๕	๑๒	๑๔	๑๖	-
๑๕.๐๑-๑๖.๐๐	๑๑	๑๖	๑๓	๑๒	-
๑๖.๐๑-๑๗.๐๐	๑๑	๙	๗	๘	-
๑๗.๐๑-๑๘.๐๐	-	-	-	-	-
รวม (ครั้ง)	๑๐๔	๑๐๓	๑๐๖	๑๐๕	๓๐

ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการศึกษาพฤติกรรมของนกปรอดหัวโขน

๑. ภัยจากการล่านกเต็มวัยและลูกนกเพื่อจำหน่ายให้กลุ่มผู้เลี้ยงนก
๒. การใช้สารเคมีในการควบคุมวัชพืชและแมลงศัตรูพืช
๓. การล่าโดยนักร้องจากธรรมชาติอันเป็นกลไกในห่วงโซ่อาหาร

การเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนของภาคเอกชน

วิธีการศึกษา

ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขนของภาคเอกชนในภาคกลาง (กรุงเทพฯ) และภาคใต้ (สงขลา และนครศรีธรรมราช) โดยการสังเกตและสอบถามผู้เพาะเลี้ยงให้ได้ ข้อมูลด้านการเลี้ยงดู การสร้างกรงเพาะพันธุ์ การจับคู่ ฤดูกาลวางไข่ การเลี้ยงดูลูกนก ตลอดจนอุปสรรค ปัญหา และแนวโน้มในการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขนของภาคเอกชน

บททวนวรรณกรรม

พงษ์ชัย (๒๕๔๓) ได้ศึกษาเทคนิคการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขนที่สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า พังงา อำเภอเมือง จังหวัดพังงา โดยใช้กรงเพาะพันธุ์ ขนาด ๑.๘๐x๑.๘๐x๒.๐๐ เมตร ผนังกรงเป็นตาข่าย กรงไก่ หลังคามุงด้วยกระเบื้องหรือสังกะสี พื้นกรงท่อนกรงท่อนอิฐบล็อกสูง ๑ ก้อน ใส่ดินเสมออิฐบล็อก ถัดจากอิฐบล็อกกรุด้วยสังกะสีแผ่นเรียบสูง ๓๐ เซนติเมตรป้องกันสัตว์ ภายในเตรียมรังรูปถ้วยทำด้วย ตาข่ายกรงไก่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๖-๗ เซนติเมตร ติดที่ผนังกรงที่ระดับความสูง ๐.๕-๒.๐๐ เมตร และ ใส่เส้นใยมะพร้าวแห้งไว้ที่พื้นกรง ก่อนการนำพ่อ-แม่มาใส่กรงเพาะพันธุ์เลือกคู่โดยใช้วิธีเทียบนกตัวเมีย กับนกตัวผู้ แล้วสังเกตการเกี้ยวพาราสี การสร้างรังวางไข่ เริ่มปลายเดือนมกราคม ๒๕๔๓ นกจะเลือกวางไข่ ในระดับความสูง ๒.๐๐ เมตร และเป็นรังที่อยู่ทิศตะวันออก วางไข่ ๒-๔ ฟอง ตัวเมียจะทำหน้าที่กกไข่ ระยะกกไข่ ๑๒-๑๓ วัน ลูกนกอยู่ในรังประมาณ ๒ สัปดาห์ ระยะห่างระหว่างครอก ๓๙-๔๕ วัน

พงษ์ชัย (๒๕๔๔) ได้ทดลองต่อเนื่องเป็นปีที่สอง พบว่านกเริ่มวางไข่เดือนมกราคม วางไข่ ๒-๓ ฟอง ระยะพักไข่ ๑๒-๑๓ วัน และเมื่อลูกนกอยู่ในรังประมาณ ๗-๑๐ วัน จะนำลูกนกออกมา ให้คนเลี้ยง พบว่าระยะห่างระหว่างครอกจะสั้นขึ้น คือ ๒๐-๒๗ วัน แม่ที่สามสามารถวางไข่มากที่สุด วางไข่ ๗ ครอกภายใน ๑ ปี ตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเดือนมิถุนายน นอกจากนี้ยังพบว่า พ่อแม่ที่โตเต็มวัยและจับคู่ กันมานาน จะให้ไข่ที่ฟักเป็นตัวมากกว่าพ่อแม่ที่เพิ่งโตเต็มวัยและจับคู่กันครั้งแรก และปัจจัยที่มีผลต่อการ เพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขน คือ หนู และงู

ธนาศาสตร์ (๒๕๔๗) ได้ศึกษาการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขนของภาคเอกชนพบว่า ผู้เพาะเลี้ยง จะคัดเลือกพ่อ-แม่พันธุ์ อายุ ๕-๘ ปี ซึ่งเป็นนกลักษณะดี นกจะเริ่มผสมพันธุ์ตั้งแต่ฤดูหนาวไปจนถึงฤดูร้อน เตรียมสถานที่ให้ใกล้เคียงธรรมชาติ ในกรงปลูกต้นไม้ทรงพุ่มขนาดกลาง เตรียมรังปลอม และทรายผสมดิน ให้นักผู้เลี้ยง หลังจากนั้นปล่อยนกตัวเมียเข้ากรงผสม และนำนกตัวผู้ ๒-๕ กรง มาแขวนรอบๆ กรงผสม สังเกตเห็นนกตัวเมียเกาะกรงตัวผู้กรงใดจึงปล่อยนกตัวผู้ตัวนั้นเข้ากรง หลังวางไข่จะใช้เวลากกไข่ ๑๒-๑๔ วัน และอายุ ๑๕-๒๐ วัน ลูกนกจะเริ่มหัดบิน พ่อ-แม่ ๑ คู่ สามารถวางไข่ได้ ๒ ครอก/ปี มีลูกนก ๓ ตัว/ครอก ลูกนกที่เริ่มหัดบินจะถูกแยกออกมาป้อนอาหารเพื่อให้พ่อ-แม่วางไข่ชุดต่อไป หลังจากป้อน ๕-๑๐ วัน ฝึกให้ ลูกนกกินอาหารเอง เมื่ออายุ ๕๐ วัน แยกลูกออกเลี้ยงเดี่ยวในกรงแขวน อาหารได้แก่ ผลไม้ หนอนนก แมลง

สมาพันธ์ผู้เลี้ยงนกกรงหัวจุก (๒๕๕๒) รายงานว่า การเพาะเลี้ยงนกกรงหัวจุกจะต้องมีการ คัดเลือกพ่อ-แม่พันธุ์ที่สมบูรณ์แข็งแรง อายุเหมาะสม แม่พันธุ์ที่ดีต้องลำตัวยาว หัวไม่เล็ก ดวงตาสดใส ฐานจุกหนา ปราดเปรียว พ่อพันธุ์ต้องหัวใหญ่ หน้าใหญ่ จุกใหญ่ ฐานจุกเต็มปลายงอไปข้างหน้าเล็กน้อย ดวงตากลมใส ช่วงตัวยาว หางสั้นซ้อนทับกัน ไม่มีนิสัยก้าวร้าว น้ำเสียงดี มีเลือดนักรู้ การเตรียมกรงเพาะพันธุ์

ต้องปลูกต้นไม้พุ่ม เช่น ไทร แก้ว พิกุล ฯลฯ ไว้ภายใน มีความกว้าง ๑.๕ เมตร สูงไม่เกิน ๓ เมตร ใช้ตาข่ายพลาสติกหรือตาข่ายลวดบุกรงทั้ง ๕ ด้าน หลังคาควรใช้จาก หญ้า หรือแฝกปิดไว้ครึ่งหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งเปิดให้แสงเข้า เตรียมรังโดยใช้เปลือกมะพร้าวผูกตามกิ่งไม้ เตรียมหญ้าแห้ง ฟางข้าว ไว้ที่พื้นกรง นำแม่กรงหัวจุกใส่กรงผสมพันธุ์ หลังจากนั้น ๒-๓ วัน ให้นำนกตัวผู้ใส่กรง ๔ กรงแขวนไว้ ๔ ด้านของกรงผสมพันธุ์ แล้วสังเกตว่าแม่กรงชอบตัวผู้ตัวไหน ก็นำนกตัวนั้นปล่อยใส่กรงผสมพันธุ์ แม่กรงจะวางไข่ ๒-๓ ฟอง ระยะเวลาต้องป้องกันไม่ให้มีอะไรมารบกวน ใช้เวลาฟักไข่ ๑๒-๑๓ วัน (พ่อ-แม่กรงช่วยกันกกไข่) เมื่อลูกนกฟักออกจากไข่ต้องเตรียมหนอนนก ตักแตน หนอนมดแดง ให้พ่อแม่กรงคาบไปป้อนลูกนก ลูกนกจะเริ่มบินเมื่ออายุประมาณ ๒๐ วัน ผู้เลี้ยงสามารถแยกลูกนกออกมาเลี้ยงได้ ระยะเวลาอาจให้ลูกครอกเดียวกันอยู่ร่วมกันไปก่อน ใช้อาหารลูกไก่ผสมน้ำป้อนให้ลูกนกกิน พร้อมๆ กับกล้วยน้ำว้าและมะละกอ หลังจากป้อน ๕-๑๐ วัน ควรหัดให้ลูกนกกินเองเมื่ออายุ ๕๐ วัน แยกลูกนกเลี้ยงเดี่ยว ใส่กรงใกล้ๆ กัน อายุ ๙๐-๑๒๐ วัน ลูกนกจะผลัดขนครั้งแรก ขนทั่วไปจะมีสีเข้มชัดเจนเข้าสู่รุ่น

ผลการศึกษาและวิจารณ์ผล

๑. รูปแบบของกรงเพาะพันธุ์

จากการศึกษาพบว่า กรงสำหรับการเพาะขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขน สามารถสร้างได้ตามรูปแบบต่างๆ ขึ้นอยู่กับสภาพพื้นที่ ขนาดของพื้นที่ และงบประมาณ ดังนี้

ก. **กรงเพาะพันธุ์แบบกรงเดี่ยว** ผู้เพาะเลี้ยงอาจสร้างกรงเป็นสี่เหลี่ยมหรือทรงกลม ความกว้างหรือเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑.๕๐ เมตร สูงประมาณ ๒ เมตร ก่อขอบล่างให้สูงจากพื้นประมาณ ๒๐ เซนติเมตร ถมดินให้เต็ม ล้อมด้วยตาข่ายกรงไก่ แล้วคลุมทับด้วยตาข่ายพลาสติกละเอียด หลังคาทึบมีช่องให้แสงแดดส่องลงมาได้ บางครั้งมีการก่อบนข้างน้ำป้องกันมด ผู้เพาะเลี้ยงบางแห่งจะนำวัสดุทึบ เช่น กระดาษ แผ่นไม้ หรือใบไม้ (ใบตอง) มาปกปิดรอบๆ กรง เพื่อให้นกไม่ตื่นหรือได้รับการรบกวนจากภายนอก แต่บางแห่งก็เปิดโล่ง ซึ่งลักษณะที่แตกต่างกันนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อ ประสบการณ์ การเพาะเลี้ยง และความคุ้นเคยของนกของผู้เพาะเลี้ยงแต่ละคน ภายในกรงปลูกต้นไม้พุ่มขนาดเล็ก (ภาพที่ ๑)

ข. **กรงเพาะพันธุ์แบบกรงแถว** ผู้เพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนบางแห่ง จะสร้างกรงหลายๆกรงติดต่อกัน โครงอาจสร้างด้วยไม้หรือเหล็ก แล้วกรุด้วยตาข่ายกรงไก่ หรือก่อบด้วยซีเมนต์บล็อกทึบ ด้านหน้ามีประตู หลังคาปิดทึบครึ่งหนึ่ง และเปิดให้แสงเข้าอีกครึ่งหนึ่ง อาจตั้งอยู่บนพื้นหรือยกพื้นมีขาตั้ง ความกว้างของกรงและความสูงของกรงแตกต่างกันในแต่ละแห่ง ความกว้างและสูงตั้งแต่ ๑ เมตร ขึ้นไป ภายใต้ปลูกต้นไม้พุ่มขนาดเล็ก หรือบางแห่งมีเพียงกิ่งไม้แห้งไว้แขวนรังและให้นกเกาะ (ภาพที่ ๒)

ค. **กรงเพาะพันธุ์แบบกรงรวม** ผู้เพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนบางแห่งนิยมปล่อยให้ นกปรอดหัวโขนเลือกจับคู่เองตามธรรมชาติ โดยปล่อยนกหลายๆ คู่เข้าไปในกรงขนาดใหญ่ ซึ่งการเพาะพันธุ์แบบกรงรวม ผู้เพาะพันธุ์ไม่สามารถคัดเลือกพ่อ-แม่พันธุ์ได้ พบว่า นกตัวเมียจะจิกตีกันเพื่อแย่งตัวผู้เมื่อจับคู่แล้ว พ่อ-แม่กรงจะอยู่คู่กันตลอด การเลี้ยงในกรงรวมเช่นนี้แต่ละรังจะมีไข่ไม่เกิน ๒ ฟอง อาจเนื่องจากการแข่งขันสูงและพื้นที่จำกัด ระบบของร่างกายจึงปรับตัว ควบคุมการเจริญพันธุ์สำหรับขนาดของกรงเพาะพันธุ์ขึ้นอยู่กับขนาดของพื้นที่ แต่ต้องระวังมิให้จำนวนนกมีมากเกินไป จะมีผลต่อ

การสร้างรังวางไข่ ผลผลิตแต่ละปีอาจลดลง เนื่องจากนกต้องการพื้นที่ๆ เป็นอาณาเขตของคู่ของตนเอง กรงแบบนี้จะมีความสูงกว่ากรงแบบอื่นๆ อาจสูงถึง ๕ เมตร ด้านข้างบุด้วยตาข่ายกรงไก่ สูงจากพื้นประมาณ ๑ เมตร ปิดด้วยกระเบื้องแผ่นเรียบเพื่อป้องกันหนู ภายในเตรียมรัง ที่ใส่อาหาร ต้นไม้พุ่ม (ภาพที่ ๓)

ในกรงเพาะพันธุ์ทุกแบบ ต้องจัดภาชนะใส่น้ำไว้ให้นักใช้อาบตอนเช้าและตอนเย็น

๒. สถานที่ตั้งกรงเพาะพันธุ์

พบว่าสถานที่ที่ตั้งกรงเพาะพันธุ์ จะต้องเป็นบริเวณที่สงบ ไม่มีคนแปลกหน้า สัตว์เลี้ยง (สุนัข แมว) รบกวน ผู้เพาะพันธุ์สามารถตั้งกรงเพาะพันธุ์ไว้ในบริเวณบ้าน เช่น ข้างตัวบ้าน หลังบ้าน แม้เป็นพื้นที่เล็กๆ ก็สามารถดำเนินการได้ บริเวณรอบๆ อาจมีต้นไม้ใหญ่หรือเป็นพื้นที่โล่งก็ได้

๓. การเตรียมรัง

ภายในกรงเพาะพันธุ์แต่ละกรง มีการเตรียมรังสำหรับให้แม่นกวางไข่ ถ้าเป็นกรงเพาะพันธุ์เดี่ยว เตรียมรังเพียง ๑ รัง แต่ถ้าเป็นกรงเพาะพันธุ์แบบรวม ควรมีจำนวนรังให้เพียงพอสำหรับนกแต่ละคู่ รังที่เตรียมไว้ให้นกวางไข่ มีรูปแบบต่างๆ ดังนี้ (ภาพที่ ๔)

ก. รังทำจากตาข่ายกรงไก่

ใช้ตาข่ายกรงไก่ตัดเป็นรูปถ้วย รองด้วยโยมะพร้าว ยึดรังติดที่ข้างกรงหรือตามง่ามไม้ในกรง

ข. รังทำด้วยเปลือกมะพร้าว

ใช้เปลือกมะพร้าวหั่นลูกตัดแบ่งครึ่งตามยาว หรือตามขวางของลูกมะพร้าว ยึดรังติดกับข้างกรง หรือตามง่ามไม้ในกรง

ค. รังทำในซี่ไม้ไผ่

ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นขาตั้ง ตรงปลายผ่าเป็นซี่ๆ กางส่วนปลายออกให้เป็นแอ่ง แล้วใช้ดอกหรือเส้นพลาสติกสานตรงปลายสลับไปมา รองรังด้วยโยมะพร้าว รังแบบนี้สามารถตั้งในส่วนใดก็ได้ของกรงภายในกรงเพาะพันธุ์ ต้องเตรียมวัสดุรองรังไว้ให้พอ-แม่นกคาบไปรองรังด้วย ได้แก่ โยมะพร้าว โดยอาจผูกไว้ข้างกรงหรือวางที่พื้นกรง พบว่า บางแห่งมีการเตรียมถ่วงพลาสติก และเส้นไหมพรมไว้ให้นักด้วย

๔. การจับคู่นกปรอดหัวโขน

ฤดูกาลจับคู่จะเริ่มประมาณเดือนพฤศจิกายน วางไข่ครั้งแรกประมาณเดือนมกราคม ผู้เพาะพันธุ์จะนำนกที่โตเต็มวัยอายุตั้งแต่ ๒ ปีขึ้นไป นำมาจับคู่กันตัวผู้กับนกตัวเมีย โดยมี ๒ วิธีการ คือ

ก. นำกรงนกตัวผู้และนกตัวเมีย มาแขวนคู่กัน ๒-๓ วัน คอยสังเกตว่าถ้านกทั้ง ๒ ตัว เกาะข้างกรงไม่ไปไหน ไม่แสดงอาการก้าวร้าว มีการเกี้ยวพาราสี แสดงว่าสามารถนำนกทั้ง ๒ ตัวใส่ในกรงผสมพันธุ์ได้ หรือนำนกตัวผู้และตัวเมียใส่กรงที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เทียบนกโดยเฉพาะ เป็นกรงที่มีแผงไม้โปร่งกั้นแบ่งกลาง ถ้านกแสดงอาการจับคู่กันก็ทดลองดึงแผงไม้กั้นออก (ภาพที่ ๕) แล้วนำไปปล่อยในกรงผสมพันธุ์

ข. นำกรงนกตัวผู้หลายๆ กรง แขวนรอบๆ กรงนกตัวเมีย ๑ กรง แขวนไว้ด้วยกัน ๒-๓ วัน ถ้าสังเกตเห็นนกตัวเมียเกาะข้างกรงนกตัวผู้ตัวไหน ก็ให้นำนกทั้งสองตัวปล่อยในกรงผสมพันธุ์

๕. อาหารสำหรับพ่อ-แม่คน

ในแต่ละวันผู้เลี้ยงต้องเตรียมอาหารให้คนแต่ละกรง (ภาพที่ ๖) อาหารประกอบด้วย

ก. ผลไม้ ได้แก่ ส้ม มะละกอ กล้วยน้ำว่า และกล้วยหิน

สำหรับกล้วยหิน เป็นกล้วยที่เคยนิยมในหมู่ผู้เลี้ยงนกกรงหัวจุกทางภาคใต้ เนื่องจากมีรสหวาน นกชอบกิน ประกอบกับเป็นกล้วยที่มีเปลือกหนา ไม่น่าเสียดาย แต่ปัจจุบันเริ่มหายาก มีผู้เพาะปลูกน้อย

ข. ผัก ได้แก่ บวบ มะเขือเทศ แตงกวา ใบโสมก

ค. แมลง ได้แก่ หนอนนก จิ้งหรีด ตั๊กแตน ไช้มดแดง

ง. อาหารสำเร็จ ได้แก่ อาหารถั่วทอง อาหารนกเอี้ยงนกขุนทอง อาหารไก่ไข่ อาหารนกกรงหัวจุก และอาหารนกกรงหัวจุกของประเทศมาเลเซีย

๖. การวางไข่

หลังจากนกเริ่มเกี่ยวพาราตี ผสมพันธุ์ พ่อแม่คนจะช่วยกันสร้างรังโดยนำวัสดุรองรังที่เตรียมไว้ให้ (ใยมะพร้าว, เศษพลาสติก, เส้นไหมพรม ฯลฯ) มารองรับสำหรับไข่ แม่คนจะวางไข่วันละฟอง ครอกละ ๒-๓ ฟอง ไข่เป็นรูปรี พื้นสีน้ำตาลอ่อน มีจุดประสีแดงเข้ม ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าแม่คนเท่านั้นจะกกไข่ ระยะเวลาที่ต้องระวังให้มีคนหรือสัตว์อื่นเข้ารบกวนใกล้ๆ กรงเพาะพันธุ์ (ภาพที่ ๔)

นกจะวางไข่ครอกแรกประมาณเดือนมกราคม และสิ้นสุดประมาณเดือนสิงหาคม และจะวางไข่น้อยลงหรือไม่วางไข่เลยในเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน ซึ่งเป็นฤดูฝน ผู้เพาะพันธุ์ส่วนใหญ่จะปล่อยให้กกไข่เพียง ๓-๔ ครอก เพราะเกรงว่า ถ้าให้กกไข่มากเกินไป แม่คนจะโหม และได้ลูกนกไม่แข็งแรง จะมีบ้างที่ปล่อยให้แม่คนกกไข่ปีละ ๖-๗ ครอก

๗. การเลี้ยงลูกนก

นกปรอดหัวโขนจะกกไข่ประมาณ ๑๐-๑๒ วัน ลูกนกจะฟักออกเป็นตัว พ่อ-แม่คนจะป้อนลูกนก โดยพ่อคนจะป้อนมากกว่า การเลี้ยงลูกนก ผู้เพาะพันธุ์แต่ละรายจะมีวิธีการต่าง ๆ กัน โดยแบ่งเป็นแนวทางหลักๆ ๓ แนวทาง ดังนี้

ก. พ่อ-แม่คนเป็นผู้เลี้ยง ผู้เพาะพันธุ์จะปล่อยให้พ่อ-แม่คนเลี้ยงดูลูกนกเอง จนลูกนกเริ่มออกมาเกาะที่ขอบรัง ซึ่งใช้ระยะเวลาประมาณ ๓๐ วัน จึงจะจับลูกนกออกมาใส่กรงแขวน

ข. นกปรอดหัวโขนเป็นพ่อเลี้ยง ผู้เพาะพันธุ์จะแยกลูกนกออกมาเลี้ยง เมื่อลูกนกอายุ ๗-๑๐ วัน ผู้เพาะพันธุ์จะเลือกนกปรอดหัวโขนตัวผู้ที่มีพฤติกรรมเลี้ยงดูลูกนกเก่งๆ มาเป็นพ่อเลี้ยง โดยนำลูกนกประมาณ ๒-๔ ตัว จากนกหลายๆ ครอก อายุไล่เลี่ยกัน มาใส่รวมในกรงแขวนที่มีนกปรอดหัวโขนตัวผู้ช่วยเลี้ยง ใส่หนอนนก ไช้มดแดง ไว้อย่างเพียงพอให้พ่อเลี้ยงใช้ป้อนลูกนก จนลูกนกอายุประมาณ ๑ เดือนก็แยกออกไปใส่กรงเดี่ยว (ภาพที่ ๗)

ค. คนเลี้ยง ผู้เลี้ยงแยกลูกนกอายุ ๗-๑๐ วัน มาใส่กรงแขวน แล้วคอยป้อนลูกนกด้วยหนอนนกและอาหารเม็ดละลายน้ำให้นุ่ม จนนกเริ่มกินเองได้จึงจะแยกใส่กรงแขวนเดี่ยวต่อไป

๘. เทคนิคการเพิ่มคุณภาพและผลผลิตลูกนก

ผู้เพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขน จะเลือกพ่อ-แม่คนที่มีลักษณะดี แข็งแรง สวยงามตามที่นิยมในหมู่ผู้เพาะเลี้ยง พ่อ-แม่พันธุ์จะมีอายุ ๒ ปี ขึ้นไป บางคู่อาจมีอายุถึง ๑๐ ปี ลูกนกที่เกิดจากพ่อ-แม่คนที่ได้รับการคัดเลือกอย่างดี จะเป็นที่ต้องการ จะพากันมาจับจองตั้งแต่ลูกนกยังไม่ออกจากไข่ ราคาลูกนกคู่ละ

๒-๓ พันบาท บางคู่อาจจะมียาได้ถึง ๖-๗ พันบาท ลูกนกที่ได้จากการเพาะเลี้ยงจะเชื่อง นำไปฝึกสอนให้ร้อง หรือนำไปเป็นพ่อ-แม่พันธุ์ จะทำได้ง่ายกว่านกป่า

สำหรับการเพิ่มผลผลิต ผู้เพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขนส่วนใหญ่ จะปล่อยให้พ่อ-แม่เลี้ยงลูกนก ประมาณ ๗-๑๐ วัน แล้วจะนำลูกนกออกมาให้นกปรอดหัวโขนตัวอื่นเลี้ยง หรือให้คนเลี้ยง วิธีนี้พ่อ-แม่นก แต่ละคู่จะสามารถผลิตลูกนกได้ ๖-๗ ครอบต่อปี (บางคู่อาจได้ถึง ๑๐ ครอบต่อปี) แต่พบว่า ลูกนกครอกท้ายๆ มักจะไม่แข็งแรง ผู้เพาะพันธุ์จะปล่อยให้กว้างไข่เพียง ๓-๔ ครอบเท่านั้น

๙. ศัตรู

ผู้เพาะพันธุ์จะต้องระวังหูก งู ที่จะมากินไข่ และลูกนก โดยต้องสร้างกรงเพาะพันธุ์ที่เป็น กรงมิดชิด ล้อมกรงด้วยตาข่ายแบบตาถี่ รอบกรงส่วนที่ติดกับพื้นดินต้องแข็งแรง เทปูนป้องกันกรงขุดของหนู กรุด้านนอกด้วยวัสดุผิวเรียบ

สำหรับลูกนกวัยรุ่นที่เริ่มแยกเลี้ยงเดี่ยวในกรงแขวน ในฤดูฝนจะมีเหยี่ยวนกหวาด (เหยี่ยวนกเขา-*Accipiter spp*) มารบกวน เหยี่ยวนกเขาจะใช้ปีกโอบรอบกรง ทำให้ลูกนกตกใจ หวาดกลัว บางครั้งถึงกับซัดคนหนึ่งไปทำให้เหยี่ยวสามารถลากนกออกไปกินได้

สรุปและเสนอแนะ

นกปรอดหัวโขน เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ ลำดับที่ ๒๗ ซึ่งก่อนการเสนอให้ นกปรอดหัวโขนเป็นสัตว์ป่าชนิดที่คุ้มครองได้ ทางราชการมีข้อมูลเบื้องต้นแล้วว่า นกชนิดนี้ขยายพันธุ์ได้ใน กรงเลี้ยง และจากการศึกษาครั้งนี้ยืนยันอย่างชัดเจนว่า นกปรอดหัวโขนเป็นสัตว์ที่มีศักยภาพสูงในการ เพาะพันธุ์ หากมีผู้เพาะพันธุ์จำนวนมากๆ และมีการพัฒนาเทคนิคเพาะเลี้ยงให้มากขึ้น จะสามารถส่งเสริมให้ เป็นสัตว์เศรษฐกิจ ดังนั้นภาครัฐควรประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนผู้มีการครอบครองนกปรอดหัวโขนอย่างถูกต้อง ตามกฎหมาย หันมาช่วยกันพัฒนาการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์นกชนิดนี้ เพื่อให้ได้ลูกนกซึ่งเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ที่ชอบด้วยกฎหมายได้มาจากการเพาะพันธุ์ สามารถค้าขายนำไปเป็นพ่อ-แม่พันธุ์ต่อกันไป ลูกนกเหล่านี้จะเข้าสู่ตลาดของผู้นิยมเลี้ยงนกปรอดหัวโขน ทั้งกลุ่มผู้เลี้ยงเพื่อความสวยงาม เพลิดเพลิน และกลุ่มผู้เลี้ยงเพื่อการ ประกวดแข่งขัน และหากเป็นลูกของพ่อแม่ที่ได้รับการคัดเลือกพันธุ์ที่ดีจะมีราคาสูง ตลาดต้องการ เพราะนกจะ แข็งแรง ฝึกสอนง่าย ไม่ตื่น นำไปฝึกร้อง หรือนำมาเป็นพ่อแม่พันธุ์ได้เร็ว ต่างจากนกป่าซึ่งสายพันธุ์ไม่แน่นอน อ่อนแอ และไม่เชื่อง ในอนาคตหากมีการผลิตลูกนกกันมากขึ้น คาดว่าปริมาณการล่านกปรอดหัวโขน จากธรรมชาติจะลดน้อยลงแน่นอน

ทรงผสมพันธุ์ทรงกลมคลุมด้วยสแลนและหล่อน้ำก้นมด

ทรงผสมพันธุ์ทรงสี่เหลี่ยมคลุมด้วยสแลน

การพรางทรงด้วยวัสดุต่างๆ เพื่อป้องกันการรบกวน

ภาพที่ ๑ ทรงเพาะพันธุ์นกอพยพหัวโขนแบบทรงเดี่ยว

กรงแฉะแบบติดพื้น

กรงแฉะแบบยกพื้น

ภาพที่ ๒ กรงเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนแบบกรงแฉะ

กรงเพาะพันธุ์แบบกรงรวม

ผนังด้านข้างบุด้วยกระเบื้องแผ่นเรียบ

นกในกรงเพาะพันธุ์แบบกรงรวมจะเลือกจับคู่เอง

ที่ใส่อาหารนก

รังสำหรับวางไข่

ภาพที่ ๓ กรงเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนแบบกรงรวม

รังรูปถ้วยกลมทำด้วยตาข่ายกรงไก่

รังทำด้วยเปลือกลูกมะพร้าว

รังทำด้วยไม้ไผ่ผ่าเป็นแฉกขัดด้วยหวายหรือ เส้นพลาสติก

ใยมะพร้าวสำหรับให้นกทำวัสดุรองรัง

พลาสติกสำหรับนกรองรัง

ภาพที่ ๔ รังรูปแบบต่างๆ และวัสดุที่ใช้รองรัง

อาหารกล้วยทอง

อาหารขุนทอง

อาหารมาเลเซีย

น้ำและอาหารสำหรับฟอ-แมงก

ต้นกล้วยหิน

กล้วยหิน

เนื้อกล้วยหิน

กล้วยหินซึ่งเป็นกล้วยที่ภาคใต้นิยมเลี้ยงนก

ภาพที่ ๕ อาหารสำหรับ ฟอ-แมงกโปรดหัวโชน

ภาพที่ ๖ การจับคู่กันโดยใช้กรงไม้กั้นกลาง

นกปรอดตัวผู้ทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก

ผู้เลี้ยงป้อนอาหารนก

ภาพที่ ๗ การเลี้ยงดูลูกนก

บทสรุป

ศักยภาพทางเศรษฐกิจของนกปรอดหัวโขน

จากการศึกษาข้อมูลด้านต่างๆ ของนกปรอดหัวโขนทั้งในด้านนิเวศวิทยาการสืบพันธุ์ ในธรรมชาติ ประชากรและการกระจายในพื้นที่อนุรักษ์ และการเพาะขยายพันธุ์ในกรงเลี้ยง สามารถสรุปให้เห็นภาพรวมด้านศักยภาพของนกชนิดนี้ได้ ดังนี้

๑. ศักยภาพนกปรอดหัวโขนในธรรมชาติ

๑.๑ สถานภาพและประชากร

นกปรอดหัวโขนเป็นนกประจำถิ่นของทวีปเอเชีย พบได้ในอินเดีย จีนตอนใต้ ฮองกง พม่า ไทย มาเลเซีย อินโดนีเซีย และเวียดนาม และบางพื้นที่ในสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย (เกิดจากการนำไปเลี้ยง) สถานภาพของประชากรในระดับโลกซึ่งจัดอันดับโดย Bird Life International ได้รายงานไว้ว่าประชากรของนกชนิดนี้ กระจายอยู่อย่างกว้างขวางในหลายภูมิภาคของโลก สถานภาพยังห่างไกลต่อการสูญพันธุ์ ไม่น่าเป็นห่วง (Least Concern-LC) แม้ว่าประชากรในหลายพื้นที่จะถูกรบกวนอย่างมากจากการล่าของมนุษย์

สำหรับประเทศไทย ยังพบประชากรของนกปรอดหัวโขนเกือบทุกภาค พบมากทางภาคเหนือ ทั้งในพื้นที่อนุรักษ์และตามบ้านเรือน จนอาจกล่าวได้ว่านกปรอดหัวโขนเป็นสัญลักษณ์ของนกในเมืองเหนือ และในบางจังหวัดของภาคตะวันตก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่ยังมีสภาพป่าสมบูรณ์ เช่น จังหวัดตาก จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดชัยภูมิ สำหรับภาคใต้พบน้อย โดยเฉพาะบางจังหวัดไม่พบนกปรอดหัวโขนในพื้นที่อนุรักษ์เลย เช่น จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส

๑.๒ การขยายพันธุ์

นกปรอดหัวโขนจะจับคู่ประมาณเดือนพฤศจิกายน ทำรังวางไข่ปีละ ๑-๒ ครั้ง ระหว่างเดือนพฤศจิกายน-พฤษภาคม จำนวนไข่ ๒-๓ ฟอง ระยะเวลาฟัก ๑๕-๑๘ วัน ลูกนกอยู่ในรังประมาณ ๑๕ วัน

๑.๓ ปัจจัยคุกคาม

นกปรอดหัวโขนเป็นนกที่เป็นที่ต้องการผู้นิยมเลี้ยงนก ประกอบกับกระแสการจัดประกวดแข่งขันทั่วประเทศ นกปรอดหัวโขนทั้งที่โตเต็มวัยและลูกนกจึงถูกล่าออกจากธรรมชาติจำนวนมากในแต่ละปี ส่วนใหญ่เป็นนกจากภาคเหนือถูกล่าและลักลอบขนส่งมายังกรุงเทพฯ และจังหวัดต่างๆ ทางภาคใต้

๒. ศักยภาพของนกปรอดหัวโขนในกรงเลี้ยง

๒.๑ ความนิยมของประชาชนมีมากและมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น

นกปรอดหัวโขนเป็นนกที่ประชาชนทางภาคใต้ของประเทศไทยนิยมเลี้ยงไว้ตามบ้านเพื่อดูลีลา และเสียงร้องมานานแล้ว เนื่องจากรูปลักษณ์ อุปนิสัย และเสียงร้องที่ดึงดูดใจ กล่าวคือนกปรอดหัวโขนมีรูปร่างที่ปราดเปรียว สีขนสวยงาม มีลีลาการเคลื่อนไหวสวยงาม มีนิสัยชอบต่อสู้และร้องประชัน สามารถปรับตัวได้ง่าย นำมาเลี้ยงดูเล่นหรือฝึกร้องเลียนเสียงนกตัวอื่นๆ ได้ นอกจากนี้ นกปรอดหัวโขนสามารถฝึกให้มีความอดทนในการยืนกรงได้นานๆ ระหว่างการแข่งขัน

๒.๒ การเพาะเลี้ยงมีวิธีการไม่ยุ่งยาก และต้นทุนต่ำ

ประชาชนผู้สนใจเลี้ยงนกปรอดหัวโขนเพื่อการเพาะขยายพันธุ์ สามารถดำเนินการได้โดยใช้ค่าใช้จ่ายไม่มากนัก เนื่องจากการเลี้ยงนกปรอดหัวโขนต้องการพื้นที่เพียงไม่กี่ตารางเมตร กรงผสมพันธุ์กรงเลี้ยงดูลูกนกทำได้จากวัสดุราคาถูก อาหารเป็นพืชผักผลไม้ที่หาได้ทั่วไป เพียงแต่ต้องไม่มีการรบกวนและต้องการดูแลที่ใกล้ชิดเอาใจใส่ตลอดเวลา

๒.๓ การขยายพันธุ์ในกรงเลี้ยงมีผลผลิตสูงกว่าในธรรมชาติ

นกปรอดหัวโขนแต่ละคู่ สามารถผลิตลูกนกได้มากกว่านกที่อยู่ในธรรมชาติหลายเท่า กล่าวคือ นกปรอดหัวโขนในธรรมชาติผลิตได้ปีละ ๑-๒ ครอก ได้ลูกนก ๒-๕ ตัว/ปี แต่นกปรอดหัวโขนในกรงเลี้ยงจะวางไข่ ๓-๖ ครอก ได้ลูกนก ๖-๑๘ ตัว/ปี ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์แข็งแรงของพ่อแม่พันธุ์ แสดงให้เห็นว่า การเพาะเลี้ยงจะช่วยเพิ่มประชากรนกปรอดหัวโขนได้จำนวนมาก

๒.๔ มีการคัดเลือกสายพันธุ์

ผู้ที่เพาะเลี้ยงขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขน จะเลือกพ่อแม่พันธุ์ แม่พันธุ์ ที่มีลักษณะดี ทั้งรูปร่าง ท่าทาง และเสียงร้อง เพื่อให้ได้ลูกนกที่ถ่ายทอดคุณสมบัติเหล่านี้จากพ่อแม่

๒.๕ มีผลตอบแทนสูง

ลูกนกที่ได้จากการเพาะพันธุ์เป็นที่ต้องการของตลาดมีราคาสูง ลูกนกบางตัวมีลูกค้ำมาสั่งจองก่อนที่ลูกนกจะฟักออกจากไข่ เนื่องจากเป็นลูกนกที่ได้จากการคัดเลือกสายพันธุ์ นอกจากนี้ลูกนกจะเชื่อง ค่อนข้างกับคน ง่ายต่อการนำไปฝึกร้องหรือนำไปเป็นพ่อแม่พันธุ์ ราคาของลูกนกแต่ละตัวขึ้นอยู่กับคุณภาพของลูกนก แต่โดยทั่วไปจะมีราคาสูงกว่าลูกนกที่มาจากธรรมชาติมากกว่า ๑๐ เท่า

๓. ศักยภาพ (สถานภาพ) ทางกฎหมาย

๓.๑ สัตว์ป่าคุ้มครอง

นกปรอดหัวโขนหรือนกกรงหัวจุก เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองจำพวกนก ลำดับที่ ๕๘๐ ตามกฎกระทรวงกำหนดให้สัตว์ป่าบางชนิดเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. ๒๕๔๕ ผู้ที่ครอบครองนกปรอดหัวโขนได้ต้องเป็นผู้ที่เคยครอบครองมาก่อนพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ มีผลบังคับใช้ และได้แจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ใช้บังคับ หรือได้แจ้งชนิดที่กำหนดเพิ่มเติมต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่กฎกระทรวงใช้บังคับ

๓.๒ สัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่เพาะพันธุ์ได้

ด้วยภาคีรัฐตระหนักว่า สัตว์ป่าหลายชนิดมีศักยภาพในการขยายพันธุ์ในกรงเลี้ยง ได้จึงควรส่งเสริมให้มีการเพาะพันธุ์เพื่อป้องกันมิให้สูญพันธุ์ และเพื่ออนุญาตให้บุคคลมีไว้ในครอบครองค้าและเพาะพันธุ์ได้โดยชอบโดยกฎหมาย โดยกำหนดไว้ในกฎกระทรวงกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งนกปรอดหัวโขนหรือนกกรงหัวจุกได้ถูกกำหนดไว้ในลำดับที่ ๒๗

ผู้ที่มีความประสงค์จะเพาะพันธุ์จะต้องดำเนินการขออนุญาตตามกฎหมายกระทรวง “กำหนดกฎเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข การขอและการออกใบอนุญาตในการเพาะพันธุ์สัตว์ป่าสงวนหรือสัตว์ป่าคุ้มครอง และซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง และการค้าสัตว์ป่าคุ้มครอง ซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง และผลิตภัณฑ์ที่ทำจากซากของสัตว์ป่าคุ้มครอง พ.ศ. ๒๕๕๑”

ลูกนกปรอดหัวโขนที่ได้จากการเพาะพันธุ์ของผู้ได้รับใบอนุญาตในการเพาะพันธุ์เจ้าของสามารถนำไปค้าให้กับผู้อื่นได้ถูกต้องตามกฎหมาย และผู้ซื้อสามารถนำลูกนกไปแจ้งขอรับใบอนุญาตให้มีไว้ในครอบครองได้ต่อไป

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis)

หากศักยภาพของนกปรอดหัวโขนมาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT Analysis) โดยพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค ได้ดังนี้

๑. จุดแข็ง (Strength)

- ๑.๑ นกปรอดหัวโขนเป็นนกที่สามารถนำมาเลี้ยงเพื่อขยายพันธุ์ได้
- ๑.๒ เทคนิคการเพาะขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขนมีการพัฒนาและถ่ายทอดกันมานานแล้วจนมีผลสำเร็จ
- ๑.๓ ค่าใช้จ่ายในการลงทุนเพื่อจัดหาสถานที่ กรงเลี้ยง กรงเพาะพันธุ์และอาหาร ไม่สูงจนเกินไป ประชาชนทั่วไปสามารถดำเนินการได้
- ๑.๔ ลูกนกปรอดหัวโขนที่ผลิตได้จากการเพาะเลี้ยงมีปริมาณลูกนกที่เกิดจากพ่อ-แม่ทุกคู่แต่ละคู่มากกว่าในธรรมชาติหลายเท่า

๒. จุดอ่อน (Weakness)

- ๒.๑ พ่อ-แม่พันธุ์นกปรอดหัวโขน ในส่วนที่เป็นสัตว์ป่าที่มีใบอนุญาตครอบครองถูกต้องตามกฎหมาย ขณะนี้ยังมีจำนวนน้อย ผลผลิต (ลูกนก) ที่ได้จึงยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด
- ๒.๒ พ่อ-แม่พันธุ์นกปรอดหัวโขน ที่ผลิตโดยภาครัฐ (สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า) เพื่อสนับสนุน (จำหน่าย) ให้แก่ประชาชนผู้มีใบอนุญาตเพาะพันธุ์ยังมีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการ

๓. โอกาส (Opportunities)

- ๓.๑ รัฐมีนโยบายสนับสนุนให้มีการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขนโดยเอกชนให้มากขึ้น เพื่อทดแทนการล่าจากธรรมชาติ และเพื่อสนองความต้องการของตลาดที่มีแนวโน้มมากขึ้นเรื่อยๆ
- ๓.๒ รัฐสนับสนุนพ่อ-แม่พันธุ์นกปรอดหัวโขน ที่เพาะพันธุ์ได้จากสถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผู้ที่มีใบอนุญาตเพาะพันธุ์สามารถติดต่อขอซื้อพ่อ-แม่พันธุ์ได้
- ๓.๓ ความต้องการของตลาดยังมีความต้องการนกปรอดหัวโขนมาก และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้น เนื่องจากกระแสความนิยมการจัดประกวดแข่งขัน แพร่ขยายจากภาคใต้ไปยังภาคอื่นๆ ของประเทศ

๔. อุปสรรค (Threats)

- ๔.๑ การได้มาซึ่งพ่อ-แม่พันธุ์นกปรอดหัวโขนที่มีลักษณะตรงตามความต้องการของตลาด กล่าวคือ มีลักษณะดี สวยงาม น่าเลี้ยงมีท่วงทำนอง
- ๔.๒ การได้มาซึ่งพ่อ-แม่พันธุ์นกปรอดหัวโขน ต้องถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบของทางราชการ

การนำผลการศึกษาวิจัยไปใช้ประโยชน์

เนื่องจากนกปรอดหัวโขนเคราแดง เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๓๕ ซึ่งกรมป่าไม้ (ขณะนั้น) ได้เปิดให้ผู้เลี้ยงสัตว์ป่าคุ้มครองทุกชนิด (ซึ่งรวมถึงนกปรอดหัวโขนด้วย) มาแจ้งครอบครอง และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้เปิดให้ผู้เลี้ยงแจ้งครอบครองเพิ่มเติม โดยละเว้นโทษแก่ผู้ไม่ได้แจ้งครอบครองในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ พบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ มีผู้มาแจ้งครอบครองจำนวนมากกว่า ๑๐๐,๐๐๐ ราย รวมเป็นนกปรอดหัวโขนทั้งสิ้น ๑ ล้านกว่าตัวทั่วประเทศ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จึงได้ส่งเจ้าหน้าที่ออกไปตรวจสอบข้อเท็จจริงเพื่อออกใบอนุญาตครอบครอง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ เป็นต้นมา ปัจจุบันจึงมีประชาชนจำนวนหนึ่งครอบครองนกปรอดหัวโขนอย่างถูกกฎหมาย แต่เนื่องจากกระแสเรื่องการประกวดแข่งขันที่แพร่ขยายไปทั่วประเทศและราคาของนกปรอดหัวโขนที่ชนะการประกวด ทำให้ผู้ที่ไม่มียกในครอบครองและไม่มีใบอนุญาตให้ครอบครองเสาะหานกชนิดนี้มาเพื่อเลี้ยงและแข่งขัน ส่งผลให้มีการล่า การค้า และการครอบครองนกปรอดหัวโขนอย่างผิดกฎหมายจำนวนมาก และเมื่อบุคคลเหล่านี้ถูกจับกุมดำเนินคดี ก็จะมีการรวมตัวผ่านชมรมฯ สมาพันธ์ฯ แม้แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ขอให้ทางราชการพิจารณาถอดถอนนกปรอดหัวโขนจากบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครอง

ในระหว่างการค้าเนินการโครงการศึกษานิเวศวิทยาและศักยภาพทางเศรษฐกิจของนกปรอดหัวโขน ได้มีการรื้อเรียนของกลุ่มประชาชนให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พิจารณาหาแนวทางให้ผู้เลี้ยงนกสามารถเลี้ยงนกอย่างอิสระเสรี อาทิ การนิรโทษกรรม เปิดให้มีการแจ้งครอบครองนกปรอดหัวโขนอีกครั้งหรือถอดถอนชนิดนี้ออกจากบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครอง

ปัญหาและข้อร้องเรียน

- สิงหาคม ๒๕๕๑** สมาพันธ์ผู้เลี้ยงนกกรงหัวจุกแห่งประเทศไทยได้มีหนังสือถึงสำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช แจ้งว่า ขณะนี้สมาชิกของสมาพันธ์มีการเลี้ยงนกปรอดหัวโขนจำนวนมาก ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้ค้าอาหารนก กรงนก ต้องการให้ภาครัฐยกเลิกกฎหมายที่คุ้มครองนกปรอดหัวโขน
- ตุลาคม ๒๕๕๑** สมาพันธ์ผู้เลี้ยงนกกรงหัวจุกแห่งประเทศไทยได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แจ้งว่า ขณะนี้สมาชิกของสมาพันธ์มีการเลี้ยงนกปรอดหัวโขนจำนวนมาก ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้ค้าอาหารนก กรงนก ต้องการให้ภาครัฐยกเลิกกฎหมายที่คุ้มครองนกปรอดหัวโขน
- พฤศจิกายน ๒๕๕๑** สมาพันธ์ผู้เลี้ยงนกกรงหัวจุกแห่งประเทศไทยได้มีหนังสือถึงอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช แจ้งว่า ขณะนี้สมาชิกของสมาพันธ์มีการเลี้ยงนกปรอดหัวโขนจำนวนมาก ก่อให้เกิดรายได้แก่ผู้ค้าอาหารนก กรงนก ต้องการให้ภาครัฐยกเลิกกฎหมายที่คุ้มครองนกปรอดหัวโขน

- ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๒ นายวัชระ เพชรทอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรุงเทพมหานคร พรรคประชาธิปัตย์ ขอหารือกรณีกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้กำหนดให้นักพรอดหัวโขนอยู่ในบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครอง ทำให้ประชาชนภาคใต้นิยมเลี้ยงนกชนิดนี้ได้รับความเดือดร้อนจากการถูกจับกุมดำเนินคดีตามกฎหมาย จึงขอให้ถอดออกจากรายชื่อด้วย
- ๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๒ คณะกรรมการสิทธิการที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สภาผู้แทนราษฎร ขอเชิญกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เข้าประชุมและชี้แจงเรื่องการพิจารณาศึกษาญาติ เรื่อง การถอดถอนนกกรงหัวจุกออกจากบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครอง ตามที่นายสามารถ มะลูลีม เสนอ
- ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ กลุ่มผู้เลี้ยงนกพรอดหัวโขน ประมาณ ๕๐๐ คน ได้เดินทางมาที่กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เพื่อร้องเรียนให้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช แก้ไขปัญหาที่ผู้เลี้ยงได้รับความเดือดร้อนจากการครอบครองนก โดยขอให้ถอดถอนนกพรอดหัวโขนออกจากบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครอง และงดเว้นการจับกุมดำเนินคดีผู้ที่ครอบครองโดยผิดกฎหมาย รวมทั้งเปิดให้มีการแจ้งครอบครองนกพรอดหัวโขนอีกครั้งหนึ่ง
- ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ คณะอนุกรรมการปศุสัตว์ ประมง และอุตสาหกรรมต่อเนื่องในคณะกรรมการส่งเสริมราคาผลิตผลเกษตรกรรม สภาผู้แทนราษฎร ได้เชิญอธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุมชี้แจง เรื่อง การหาแนวทางให้การเลี้ยงนกกรงหัวจุกเป็นการเลี้ยงโดยถูกต้องตามกฎหมาย
- ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๓ นายสามารถ มะลูลีม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ ได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขอให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เร่งหาทางออกในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนที่ถูกจับกุมเรื่องการครอบครองนกพรอดหัวโขน เนื่องจากขณะนี้ผู้เลี้ยงและมีการแข่งขันกันอย่างแพร่หลาย
- ๑ เมษายน ๒๕๕๓ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ตอบกระทู้ถามที่ ๒๙๐ เรื่อง ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนผู้เลี้ยงนกกรงหัวจุก (นายสามารถ มะลูลีม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ กรุงเทพมหานคร)
- ๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๔ นายสามารถ มะลูลีม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ กรุงเทพมหานคร ได้ตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขอทราบนโยบายในการแก้ไขปัญหาของประชาชนผู้เลี้ยงนกกรงหัวจุก

การแก้ไขปัญหาและข้อร้องเรียนโดยใช้ข้อมูลจากการศึกษาวิจัย

๑. ประเด็นปัญหาและข้อร้องเรียน

“ขอให้พิจารณาถอดถอนรายชื่อนกปรอดหัวโขนออกจากบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครอง”

การชี้แจง

กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช อยู่ในระหว่างการศึกษาข้อมูลทางชีววิทยา นิเวศวิทยา และการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ รวมทั้งปัจจัยคุกคามที่มีต่อประชากรนกปรอดหัวโขน เพื่อนำข้อมูลนำเสนอประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่าแห่งชาติ ว่าหากมีการถอดถอนฯ จะมีผลกระทบต่อประชากรนกปรอดหัวโขนในธรรมชาติและระบบนิเวศหรือไม่อย่างไร

๒. ประเด็นปัญหาและข้อร้องเรียน

“ศักยภาพของนกปรอดหัวโขนในการเพาะพันธุ์”

การชี้แจง

๒.๑ นกปรอดหัวโขน หรือ นกกรงหัวจุก เป็นสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดที่อนุญาตให้เพาะพันธุ์ตามกฎหมายกระทรวงกำหนดชนิดของสัตว์ป่าคุ้มครองให้เป็นสัตว์ป่าชนิดที่เพาะพันธุ์ได้ พ.ศ. ๒๕๔๖ ลำดับที่ ๒๗ ผู้ที่ครอบครองนกปรอดหัวโขนโดยชอบด้วยกฎหมาย สามารถขออนุญาตเพาะพันธุ์ได้ และลูกนกที่เกิดจากการเพาะพันธุ์สามารถค้าและส่งออกต่างประเทศได้

๒.๒ การเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนโดยนำไปผสมข้ามสายพันธุ์กับนกปรอดชนิดอื่นๆ เช่น นกปรอดหน้าवल นกปรอดคอลาย (นกปรอดหน้าเสือ/นกดอกแดง) นกปรอดหัวสีเขม่า ฯลฯ จะทำให้เกิดลูกนกสายพันธุ์ผสม ซึ่งแตกต่างจากนกที่มีกำเนิดในธรรมชาติของประเทศไทย หากลูกนกเหล่านี้หลุดหรือถูกปล่อยสู่ธรรมชาติ จะทำให้เกิดนกต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อระบบนิเวศ ทำให้มีนกปรอดที่มีพันธุกรรมมิใช่สายพันธุ์แท้เข้าไปปะปน มีผลต่อการอนุรักษ์แหล่งพันธุกรรม (Genetic Resources) ของประเทศได้

๒.๓ จากการศึกษา “การเพาะขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขนของภาคเอกชน” พบว่า นกปรอดหัวโขนเป็นนกที่มีศักยภาพสูงในการเพาะขยายพันธุ์ ในแต่ละปีพ่อ-แม่พันธุ์สามารถผลิตลูกนกในอัตราสูงกว่าในธรรมชาติหลายเท่า และลูกนกยังมีราคาสูง เป็นที่ต้องการของตลาด เนื่องจากเป็นลูกนกที่ผ่านการคัดเลือกสายพันธุ์ จึงมีคุณลักษณะที่ดี และยังเชื่อง ค่อนข้างกับคน ง่ายต่อการนำไปฝึกร้อง แข่งขัน และการเพาะขยายพันธุ์

ดังนั้น หากประชาชนร่วมกันพัฒนาเทคนิคการเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ และขออนุญาตเพาะพันธุ์ตามระเบียบกฎหมายที่กำหนดไว้มากเท่าใดในอนาคตอันใกล้กลุ่มคนเหล่านี้จะสามารถผลิตลูกนกออกมาทดแทนการลักลอบล่าจากธรรมชาติได้ระดับหนึ่ง

๒.๔ ภาครัฐโดยกลุ่มงานเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กำลังเร่งรัดให้มีการเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนเพื่อนำมาสนับสนุนให้เป็นพ่อ-แม่พันธุ์ จำหน่ายให้แก่ประชาชนนำไปเพาะขยายพันธุ์

๓. ประเด็นปัญหาและข้อร้องเรียน

“การพิจารณาถอดถอนนกปรอดหัวโขนออกจากบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครอง”

การชี้แจง

เมื่อวันที่ ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๓ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ร่วมกับคณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จัดประชุมระดมความคิดเห็นในการบริหารจัดการนกปรอดหัวโขน เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนทั้งประชาชนผู้เลี้ยงนก องค์กรอนุรักษ์ และภาครัฐได้แสดงความคิดเห็น ข้อดี-ข้อเสีย ปัญหา ข้อขัดข้อง ในการถอดถอนนกปรอดหัวโขนออกจากบัญชีสัตว์ป่าคุ้มครอง รวมทั้งการบริหารจัดการในอนาคต

ในการประชุม ได้นำผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้เสนอต่อที่ประชุม ดังนี้

๑. การแพร่กระจายของนกปรอดหัวโขนในพื้นที่อนุรักษ์ในประเทศไทย
๒. การเพาะพันธุ์นกปรอดหัวโขนของภาคเอกชน

ผลการประชุม

๑. ยังไม่มีความจำเป็นที่จะถอดถอน
๒. เรงรัดการส่งเสริมให้มีการเพาะขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขนอย่างถูกต้อง โดยเน้นแก้ไขกฎระเบียบที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดความสะดวกและรัดกุมยิ่งขึ้น
๓. เรงรัดการผลิตพ่อ-แม่พันธุ์จากหน่วยงานของราชการให้มีคุณภาพและจำนวนเพียงพอต่อความต้องการของประชาชน
๔. เข้มงวดในการป้องกันและปราบปรามการค้าลักลอบล่านกปรอดหัวโขน ควบคู่ไปกับสัตว์ป่าคุ้มครองชนิดอื่นๆ รวมทั้งจัดทำเครือข่ายเพื่อป้องกันและปราบปรามอย่างมีประสิทธิภาพ
๕. ดำเนินการสำรวจและประเมินประชากรในธรรมชาติอย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ โดยอาจดำเนินการร่วมกันระหว่างภาครัฐ นักวิชาการ และองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อนำผลมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดการอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ธนาศาสตร์ เวียงสารสิน. ๒๕๔๗. ปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขน โดยภาคเอกชน. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นริทธิ์ สีสวรรณ. ๒๕๓๑. นกปรอดหัวโขนเคราแดง (*Pycnonotus jocosus*) ในจังหวัดเชียงใหม่. วารสาร สัมมนา เรื่อง สัตว์ป่าเมืองไทย ครั้งที่ ๙. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุญร่วม สิงหากัน. ๒๕๒๙. การกระจายของนกในวงศ์ปรอด (Family Pycnonotidae) บนดอยสุเทพและ ดอยปุย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (ชีววิทยา). ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พงษ์ชัย แดงสี. ๒๕๔๓. เทคนิคบางประการในการเพาะเลี้ยงนกปรอดหัวโขน (*Pycnonotus jocosus*). สัมมนา สัตว์ป่าเมืองไทย ปีที่ ๘ ฉบับวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๓. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พงษ์ชัย แดงสี. ๒๕๔๔. เทคนิคบางประการในการเพิ่มพูนผลผลิตลูกนกปรอดหัวโขน (*Pycnonotus jocosus*). เอกสารโรเนียว.
- พิทักษ์ ชิดเครือ. ๒๕๔๒. นิเวศวิทยาการสืบพันธุ์ของนกปรอดหัวโขน (*Pycnonotus jocosus*) ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย. วารสาร สัตว์ป่าเมืองไทย ปีที่ ๗ ฉบับวันที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๒.
- มัลลิกา คณานุกรณ์. ๒๕๔๙. นกเขาชวา นกกรงหัวจุก. พิมพ์ครั้งที่ ๔. โอเดียนสโตร์. กรุงเทพฯ.
- วีระพล บุญชูดวง. ๒๕๔๓. การศึกษาพฤติกรรมการขยายพันธุ์นกปรอดหัวโขนเคราแดง. สถาบันวิจัยการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าฟางา. ส่วนวิจัยอุทยานแห่งชาติและสัตว์ป่า สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและกรมป่าไม้.
- สมาพันธ์ผู้เพาะเลี้ยงนกรงหัวจุกแห่งประเทศไทย. ๒๕๕๒. วารสารสมาพันธ์ผู้เพาะเลี้ยงนกรงหัวจุกแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๙. คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ส่วนคุ้มครองสัตว์ป่า. ๒๕๕๒. การรายงานสรุปผลคดีการกระทำผิดด้านสัตว์ป่า. สำนักอนุรักษ์สัตว์ป่า กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช.

